

Postavení věřitelů v konkursním řízení

Ilona SCHELLEOVÁ

1. Věřitelé

Pojem „věřitel (creditor)“ je pojmem hmotněprávním. Vznikl již v římském právu, kde se však pravděpodobně původně užíval až v právu civilním či praetorském v užším slova smyslu při poskytování úvěru peněžního. Další vývoj soukromého práva však dal tomuto pojmu pevné místo v právu obligacním – oprávněný subjekt každé obligace.

Věřitel jako účastník konkursu je tedy užší pojem vymezený v § 7, kde se uvádí, že jsou to věřitelé, kteří uplatňují nároky. Z toho tedy vyplývá, že nemůže být v konkursním řízení věžitelem, kdo nemá hmotněprávní subjektivitu, tedy ten kdo nemá podle hmotného práva způsobilost být věžitelem. Nerozhoduje při tom zda se jedná o soukromé nebo veřejné právo. V konkursním řízení přitom mají stejná práva tuzemští i cizí věžitele, je-li však zaručena vzájemnost.

Z hlediska procesního se obecný věžitel stává konkursním věžitelem až své nároky uplatní, což činí jednak návrhem na prohlášení konkursu podle § 4 zákona o konkursu a vyrovnání, nebo přihláškou své pohledávky podle § 20 zákona o konkursu a vyrovnání. Z toho vyplývá, že ovšem v konkursním řízení je věžitelem nejen ten, kdo má podle hmotného práva skutečně proti úpadci určitý nárok, nýbrž i ten, kdo tvrdí, že jej má, bez ohledu na to, zda toto jeho tvrzení je nebo není ve shodě s hmotným právem. Účastníkem konkursního řízení, tedy konkursním věžitelem ovšem přestává být v okamžiku, jakmile je jeho pohledávka s úspěchem popřena. To nám dokladuje další skutečnost, že počet konkursních věžiteľů je v průběhu řízení proměnlivý. Před prohlášením konkursu je jím vlastně jen navrhovatel konkursu, resp. navrhovatelé, pokud jich je několik. Ani samotné prohlášení konkursu nám však neuzavře definitivní počet účastníků na straně věžiteľů. Předně jsou to všichni, kteří přihlásili své pohledávky podle § 20 zákona o konkursu a vyrovnání. Někteří věžiteľé však uplatňují své pohledávky přímo vůči správci podstaty, aniž by podávali jejich přihlášku – jde především o věžitele pohledávek za podstatou. Pokud tyto uplatňují své pohledávky je třeba i je považovat za účastníky řízení. Není pochyb o tom, že za účastníky řízení je třeba považovat i navrhovatele.

Naopak za účastníky konkursního řízení se nepovažují věřitelé, kteří se účastnili jednání v ochranné lhůtě, protože jejich účast není uplatněním nároků.

V případě účastníků incidenčních sporů bude třeba rozhodovat o tom, zda jsou účastníky nebo nikoli individuálně.

Tím, že věřitelé se změni v konkursní věřitele, mění se i jejich postavení. Pokusíme se na některé změny upozornit:

Podle § 14 odst. 1 písm. e) zákona o konkursu a vyrovnání nemohou od prohlášení konkursu již vzniknout práva na oddělené uspokojení, tj. zajištění zástavním nebo zadržovacím právem.

Práva na oddělené uspokojení, která již vznikla v době dvou měsíců před podáním návrhu na prohlášení konkursu, ze zákona zanikají, a to dokonce s tím účinkem, že je třeba do konkursní podstaty vrátit výtěžek jejich zpeněžení, získaný při exekuci.

Věřitelé, kteří mají vůči úpadci pohledávku přiznanou pravomocným rozhodnutím soudu, ztrácejí podle § 14 odst. 1 písm. e) prohlášením konkursu možnost, aby pro ni byl nařízena exekuce.

Směneční věřitelé ztrácejí vůči úpadci výhody směnečného postihu a mohou být uspokojeni jen v rámci konkursu, samozřejmě za předpokladu, že jsou konkursními věřiteli.

Zánik pohledávky započtením podle § 580 a násl. občanského zákoníku není možný, jestliže některá z pohledávek vznikla až po prohlášení konkursu. Pokud jde o pohledávky, které se setkaly před prohlášením konkursu, je jejich kompenzace možná, a to i tehdy, jestliže kompenzační projev byl učiněn až po prohlášení konkursu.¹

Jak správně zdůrazňuje Fr. Zoulik, ustanovení o účincích prohlášení konkursu na postavení věřitele je výrazem základní zásady konkursního řízení, která je charakterizována jako „par conditio creditorum“. Podle této zásady nemají mít jednotliví věřitelé vůči druhým žádné výhody s výjimkou těch, které jim pro zvláštní povahu jejich pohledávek poskytuje přímo zákon. Z toho důvodu někteří věřitelé ztrácejí prohlášením konkursu výhodnější postavení, které až do té doby měli. Věřitelé nesmí také ke škodě ostatních věřitelů uplatnit vůči úpadci své výhodnější možnosti.²

Z hlediska hmotného práva je možné rozeznávat více druhů věřitelů, podle toho jaké kritérium hmotného práva, si pro jejich členění zvolíme. Rovněž, jak o tom bude dále pojednáno, v konkursním řízení rozeznáváme několik skupin věřitelů. Poněvadž však v tomto řízení je věřitelem každý, kdo tvrdí, že má proti úpadci majetkově-právní nárok. Přičemž pro zjištění povahy tohoto nároku jsou rozhodná ustanovení materiálního práva, nebylo by možno nic namítat proti tomu, kdybychom také zde třídili věřitele na skupiny podle kritérií převzatých z hmotného práva. Je třeba konstatovat, že se bez nich nelze obejít, ani v konkursním řízení, neboť hmotněprávní kritérium zůstává i v něm pro věřitele v platnosti. Avšak ono samo o sobě nestačí

¹F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 85.

²F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 86.

pro poznání konkursního řízení. Konkursní právo má jinou povahu než právo hmotné. Jedno je statické, druhé je dynamické. V konkursním řízení jde o určitý druh právní ochrany. Tímto řízením se má docílit uspokojení všech úpadcových věřitelů z jeho majetku. Z tohoto hlediska není rozdílu mezi jednotlivými věřiteli. Rozdíly mohou mezi nimi být pouze v míře a způsobu jejich uspokojení. A tím se dostáváme ke kritériím důležitým pro třídění věřitelů v konkursním řízení.

Pro třídění věřitelů v konkursním řízení je rozhodující kvantitativní kritérium. Kvantita dává představu nultého bodu, tedy představu věřitelů s takovými pohledávkami, které nebudou uspokojeny v konkursu vůbec. To jsou věřitelé s nároky vyloučenými z konkursu. Tím nám vznikla jedna skupina věřitelů. Druhou skupinu tvoří všichni ostatní. Uvnitř této skupiny však je nutné rozlišovat na jedné straně věřitele s nároky, které mají být uspokojeny stoprocentně, a na druhé věřitele s nároky, které mohou být uspokojeny menším procentem.

Uvedené třídění věřitelů podle způsobu uspokojení jejich nároků se zakládá na rozdílech v kvalitě nároků. O jednotlivých skupinách věřitelů bude třeba pojednat samostatně.

Důležité pro potřeby konkursního řízení je třídění nejen věřitelů, ale i samotných pohledávek. Ty totiž mohou vznikat jednak z obligačních dluhů, ale i z dluhů vzniklých mimo obligaci. To však souvisí s širší problematikou občanského práva hmotného se vznikem pohledávek z jiných právních skutečností.

2. Konkursní věřitelé

Základní skupinu věřitelů, jakožto účastníků řízení podle § 7 zákona o konkursu a vyrovnání, tvoří konkursní věřitelé. Tedy věřitelé, kteří uplatňují nároky, použijeme-li vymezení uvedené v citovaném paragrafu. Toto vymezení však zdaleka nestačí k jejich úplné charakteristice. Je proto třeba se porozhlédnout po dalších ustanoveních zákona o konkursu a vyrovnání a vyhledat zde další pojmové znaky konkursních věřitelů. K nim patří v prvé řadě požadavek, aby to byli úpadcovi osobní věřitelé, tedy věřitelé s obligačními nároky. Dále jejich pohledávky musí existovat v den prohlášení konkursu. Dalším znakem je pramen, z něhož budou jejich pohledávky uspokojovány za konkursu, totiž, že se tak bude dít ze společné konkursní podstaty. Z toho plyne, že může jít jen o majetkové nároky. A zároveň nesmí jít o nároky za podstatou nebo nároky vyloučené z konkursu. Můžeme tedy říci, že konkursní věřitelé jsou věřitelé, kteří mají v den prohlášení konkursu proti úpadci majetkoprávní osobní nároky uspokojitelné ze společné konkursní podstaty, pokud to nejsou nároky za podstatou nebo nároky vyloučené z konkursu.³

Z uvedené definice tedy vyplývá, že

1. prvním znakem konkursních nároků je doba jejich vzniku – musí existovat již v den prohlášení konkursu, resp. musely vzniknout před tímto dnem.

³F. Štajgr: *Konkursní právo*, Praha 1947, s. 163.

2. Druhým pojmovým znakem konkursních pohledávek je jejich obligační charakter. Tím se liší od nároků na oddělené uspokojení, jež jsou charakterizovány tím, že jsou věcněprávními nároky. Úvahy F. Štajgra o tom, zda uplatnění pohledávky je potřebné ke vzniku charakteru konkursních věřitelů, tedy zda má či nemá v tom směru konstitutivní význam, se zdá nesprávné. Vzhledem k tomu, že jak již bylo řečeno v souvislosti s obecnou charakteristikou věřitelů, pojem konkursní věřitel je procesním termínem, což znamená, že účastníkem řízení a tedy konkursním věřitelem se obecný věřitel stává, až své nároky uplatní. Není tedy možné souhlasit s jeho konstatováním, že není žádného rozdílu mezi konkursními věřiteli, kteří přihlásili své pohledávky do konkursu, a těmi, kteří je nepřihlásili. Ti co je nepřihlásili, totiž nejsou konkursní věřitelé z hlediska procesního, jsou jen obecnými věřiteli, jejichž pohledávky nemohou být uspokojeny v konkursním řízení. Pro úplnost je třeba připomenout, že některá starší konkursní literatura rozlišovala pojmy „konkurující věřitel“ a „konkursní věřitel“. Za „konkurující věřitele“ byli považováni ti, jejichž pohledávky byly zjištěny. Vycházelo se zde z představy, že „konkursními věřiteli“ jsou ti, kdo jimi mají být podle zákona, kdežto „konkurujícími věřiteli“ ti, kdo jsou za ně skutečně prohlášeni. Již na první pohled je to z hlediska našeho současného právního řádu i teorie konkursního práva matení pojmů. Jak jsme však již uvedli, bohužel, ani Štajgrovy argumenty se nezdají být z hlediska dnešní právní úpravy přijatelné.

3. Nároky konkursních věřitelů musí být majetkoprávní a uspokojitelné ze společné konkursní podstaty, pokud ovšem na to stačí její hodnota. Nejsou to tedy například nároky na opomenutí nebo strpění. Naproti tomu však nezáleží na právním důvodu majetkoprávní pohledávky. Rovněž je lhostejné, zda jde o soukromoprávní nebo veřejnoprávní nároky. Mohou-li být konkursními pohledávkami jen pohledávky proti úpadci a to takové, které jsou uspokojitelné jen ze společné konkursní podstaty, plyne z toho, že neexekovatelné nároky (naturální obligace) nemohou být konkursními pohledávkami, neboť úpadci, na němž jedině by záleželo rozhodnutí, zda mají či nemají být uspokojeny, je odňata možnost disponovat majetkem, tvořícím konkursní podstatu, a tudíž i možnost z ní je uspokojit. Konkursní pohledávky musí mít konečně ještě jednu vlastnost, a to přeměnitelnost na peníze. Tato vlastnost je pouhým důsledkem toho, že uspokojování těchto pohledávek se děje zásadně ve formě peněžitých plateb z výtěžku za prodané věci, patřící do konkursní podstaty. Proto se každá pohledávka, která není peněžitá, v konkursu přeměňuje na peněžitou pohledávku.

To není jediná změna, kterou mohou v konkursu prodělavat pohledávky, které jsou konkursními pohledávkami. Jiná změna (v poměru k hmotnému právu) postihuje v konkursu nedospělé pohledávky. Ty jsou zde považovány za splatné (viz § 14 odst. 1 písm. g)).

3. Věřitelé podstaty

Věřitelé podstaty jsou ti věřitelé, jejichž pohledávky označujeme pohledávkami za podstatou. Co tyto pohledávky mají společného, a jak je charakterizujeme. Musíme vyjít z dikce § 31 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání, že pohledávky za podstatou, vzniklé po prohlášení konkursu, jsou nároky na náhradu nákladů spojených s udržením a správou podstaty, včetně nároku správce na úhradu odměn a výdajů, daně a poplatky, došlo-li k jejich splatnosti v průběhu konkursního řízení, a dále nároky věřitelů ze smluv uzavřených správcem, jakož i nároky na vrácení plnění ze smlouvy, od níž bylo odstoupeno podle § 14 odst. 1 písm. a) zákona o konkursu a vyrovnání. Tyto pohledávky spojují jen dva znaky. Vznikají až po prohlášení konkursu a dochází k nim z potřeby konkursního řízení. Úvodem k dalšímu výkladu je však třeba si uvědomit několik sporných skutečností.

Především konstatování, že pohledávkami za podstatou jsou ty, které vznikají věřitelům proti úpadci z důvodů konkursního řízení je poněkud zjednodušené. Z konkursního řízení vznikají také nároky, které zákon nezahrnuje mezi pohledávky za podstatou a dokonce jim upírá povahu pohledávky proti úpadci.

Ve starší odborné konkursní literatuře se objevil názor, že společný znak těchto pohledávek vyplývá z jejich věcněprávní povahy. Podle původní verze této teorie, jsou proto nazvány pohledávkami za podstatou proto, že povinným subjektem pro ně je konkursní podstata. V jiné souvislosti jsme si ale vysvětlili, že konkursní podstata nemá právní subjektivitu, a že zůstává ve vlastnictví dlužníka-úpadce. Autoři novější verze této teorie potom tvrdili, že u pohledávek za podstatou máme co činit jen s určením míry úpalcova ručení za ně (viz např. V. Hora). Z toho by ovšem vyplynul názor, že po zrušení konkursu by již žádná z těchto pohledávek nemohla být uspokojena, protože již žádná podstata neexistuje. Uvedené teorie uvádíme jen pro dokreslení vývoje názorů na tuto problematiku. Vzhledem k tomu, že patří již jen historii, nebudeme se pochopitelně s nimi snažit teoreticky vypořádávat. To již v minulosti učinili jiní autoři (např. F. Štajgr).

Pohledávky za podstatou tvoří samostatnou skupinu pohledávek, jež sledují společný cíl: prospěch konkursních věřitelů. Pohledávky za podstatou sice ubírají něco z konkursní podstaty, jsou jejími břemeny, ale zásadně jen takovými, která jsou potřebná, aby se z ní vytěžilo co nejvíce pro konkursní věřitele. Tento cíl nejzřetelněji vyniká u nároků z právních jednání správce podstaty. Konkurs je likvidace úpalcova jmění, tvořícího konkursní podstatu. Má-li tato likvidace vyhovovat požadavkům hospodárnosti, musí správce podstaty vykonat různá právní jednání přiměřená danému hospodářskému stavu. Hlavně vymáhat a zinkasovat úpalcovy pohledávky, pokračovat, jeví-li se to účelné, dočasně v úpalcově hospodářské činnosti atd. Za nároky za podstatou lze považovat jen taková jednání správce podstaty, pokud jsou prováděna v rámci jeho pravomoci. Překročil-li by ji, nevznikly by z toho druhé straně nároky za podstatou, nýbrž případně jen osobní nárok oproti správci. V rámci své pravomoci smí správce podstaty provádět koupě a prodeje potřebné k dalšímu vede-

ni obchodu, uzavírat a vypovídat služební smlouvy, podepisovat směnky, vystavovat šeky, vést procesy atd.

Výše uvedený cíl těchto pohledávek je patrný i u nákladů konkursního řízení. Těmito náklady se rozumí částky, které je třeba zaplatit soudu, znalcům, odměna správci podstaty, náklady vzniklé při zjišťování aktiv a pasiv, zpeněžení a rozdělení podstaty. Vyloučeny jsou náklady jednotlivých věřitelů vzniklé jim z účasti na konkursním řízení včetně návrhu na prohlášení konkursu.

K pohledávkám za podstatou mimo to ještě patří výdaje, které jsou spojeny s udržováním a správou podstaty a s jejím obhospodařováním včetně daní, které se týkají podstaty, poplatků, cel, příspěvků na sociální pojištění a jiných veřejných dávek, které dospívají za konkursu. Požadavek dospělosti se vztahuje jen na daně a ostatní po nich vyjmenované pohledávky veřejnoprávního charakteru, nikoli na výdaje spojené s udržováním a správou podstaty a s jejím obhospodařováním, pro jejichž povahu pohledávek za podstatou je rozhodná doba jejich vzniku: vznikly-li po prohlášení konkursu, jsou pohledávkami za podstatou, kdežto vznikly-li před prohlášením konkursu, nemají tuto povahu. Naproti tomu u daní apod. nezáleží na době jejich vzniku, tedy ani nezáleží na době, za kterou jsou ukládány. Takže je-li jejich dospělost závislá na doručení platebního rozkazu, stávají se pohledávkami za podstatou, byl-li platební rozkaz doručen po prohlášení konkursu, třebaže se vztahují i na dřívější dobu. Daně apod. se však musí vztahovat na majetkové předměty tvořící konkursní podstatu nebo na výtěžky a důchody z takových předmětů. Tak například sem patří pozemková daň z pozemků, tvořících konkursní podstatu. K výdajům spojeným s udržováním podstaty patří dále například pojistné za věcné pojištění věcí z konkursní podstaty, pokud ovšem pojistná smlouva byla uzavřena správcem konkursní podstaty nebo za jeho souhlasu. Dále je to nájemné z obchodních místností, náklady na nejnnutnější opravy. K výdajům spojeným se správou podstaty zákon počítá i hotové výdaje a odměnu správce podstaty. V literatuře (např. Štajgr) se však na toto téma vedly spory. V průběhu konkursního řízení lze nahradit správcovy náklady, které mají jednorázovou nebo jinak ukončenou povahu. Dále je možné nahradit správci i odměnu za incidenční spory, pokud má být hrazena z podstaty. Protože, jak uvádí F. Zouhák, tato odměna má podle § 8 vyhlášky č. 476/1991 Sb. samostatnou povahu a její výše není závislá na výši výtěžku, jehož bylo dosaženo zpeněžením podstaty. Kromě toho ovšem v průběhu konkursu mohou být se souhlasem soudu poskytnuty správci zálohy na jeho odměnu a výdaje.

Snaha prospět konkursním věřitelům zatížením konkursní podstaty určitými břemeny v zájmu vytěžit z ní co nejvíce, je dost zřetelná i u nároků na splnění dvojstranných smluv, do kterých vstoupil správce podstaty. Uzavřel-li úpadce dvoustrannou smlouvu ještě před prohlášením konkursu a tato smlouva ještě nebyla v okamžiku prohlášení konkursu žádnou stranou splněna nebo splněna neúplně, má správce podstaty možnost buď od ní odstoupit nebo místo úpadce ji splnit a žádat splnění od druhé strany. Je zřejmé, že by nebylo v zájmu konkursních věřitelů, kdyby byly prohlášeny v důsledku prohlášení konkursu všechny dosud nesplněné úpadcovy

dvoustranné smlouvy za neúčinné neboť tím by se znemožnilo získat pro podstatu případně velmi hodnotné plnění. Správce podstaty tedy může zvážit, zda je výhodné trvat na smlouvě nebo od ní odstoupit (viz § 14 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání). Jsou zde však dvě podmínky: jednak musí jít o smlouvu synallagmatickou, tedy takovou smlouvu, která předpokládá vzájemné plnění, za druhé podle této smlouvy neplnila ani jedna strana. Odstoupením od smlouvy se smlouva ruší od počátku. Současná právní úprava konkursního řízení (na rozdíl od právní úpravy z první republiky) tyto závazky nepovažuje za pohledávky za podstatou.

Za pohledávky za podstatou je třeba dále považovat nárok na vrácení plnění v případě, že úpadcův smluvní partner odstoupil od smlouvy za podmínek stanovených v § 14 odst. 1 písm. a).

Podle § 25 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání je třeba považovat rovněž za pohledávky za podstatou náklady sporu o pravost, výši či pořadí popřehých pohledávek, zúčastnil-li se takového sporu správce podstaty. Nezáčastnil-li se správce sporu, mají popírající věřitelé nárok na náhradu nákladů z podstaty jen potud, pokud se podstatě dostalo nějakého prospěchu z vedení sporu. Jinak řečeno, náklady incidenčních sporů se považují za pohledávky za podstatou, jestliže se sporu účastnil správce, nebo jestliže z výsledku sporu získala konkursní podstata prospěch.

Pohledávky za podstatou mají být uspokojeny stoprocentně. Domáhat se jejich uspokojení je třeba přímo u správce podstaty a to způsobem, který pro uplatnění pohledávek platí obecně. Pokud je správce podstaty neuhradí, uplatňují se i v průběhu konkursního řízení žalobou proti němu.

Tyto pohledávky se uspokojí z konkursní podstaty bez ohledu na stav konkursního řízení, jakmile byly určeny a staly se splatnými.

V souvislosti s pohledávkami za podstatou vzniká ještě jeden spor. Do jaké míry za tyto pohledávky ručí dlužník-úpadce po zrušení konkursu. Na tento problém se názory vyvíjely dosti rozporuplně. Podíváme-li se do historie konkursního práva na našem území tak zjistíme, že na rozdíl od § 54 konkursního řádu z roku 1869 č. 1 prohlásil pamětní spis I císařskému nařízení č. 337/1914 ř. z., že úpadce neručí za žádnou pohledávku za podstatou po zrušení konkursu. Poukazoval na to, že tyto pohledávky jsou zpravidla plně uspokojeny z konkursní podstaty, k čemuž jim dopomáhá přednostní postavení, které zaujímají v konkursu. Této preferenci prý odpovídá jejich omezení na podstatu. A poněvadž vznikají bez úpadcova přičinění v zájmu věřitelů, musí prý být uspokojeny na jejich útraty z podstaty, nikoli však úpadcem. Pamětní spis se domníval, že toto své stanovisko vtěhl do § 60 císařského nařízení č. 337/1914 ř. z., který byl jako § 62 doslovně převzat do konkursního řádu č. 64/1931 Sb. Odborná literatura se však již v době platnosti citované právní úpravy s tímto plně neztotožňovala. Např. V. Hora,⁴ ale i někteří němečtí autoři (Weiss-Bartsch-Pollak, Lehmann) poukazovali na to, že uvedený § 62 zákona č. 64/1931 Sb.

⁴V. Hora: *Řády konkursní, vyrovnací a odpůrcí*, Praha 1931, s. 115; V. Hora: *Základy přednášek o konkursním a vyrovnacím řízení*, Praha 1932, s. 53.

ve skutečnosti neříká to, co mu imputoval pamětní spis, nýbrž tuto otázku nechává otevřenou. Proto je ji třeba řešit podle obecných pravidel a říci, že ručil-li úpadce za pohledávky, které vznikly před prohlášením konkursu a jen v důsledku tohoto prohlášení se staly pohledávkami za podstatou, celým svým jménem, tedy nejen konkursní podstatou, není důvodu, proč ho v důsledku zrušení konkursu tohoto ručení zbavovat. Tyto pohledávky vznikly jeho přičiněním, proto se jeví oprávněným požadavek, aby za jejich uspokojení nesl plnou odpovědnost také po zrušení konkursu. Jinak prý je to u pohledávek vzniklých po prohlášení konkursu. Ty nevznikly úpadcovým přičiněním a z jeho vůle, nýbrž přičiněním a z vůle správce podstaty, který byl přitom činný nikoli jako úpadcův zástupce. Proto prý je nesprávné činit úpadce odpovědným po zrušení konkursu také za uspokojení těchto pohledávek, pokud nebyly uspokojeny za konkursu odpovědným. Tento názor podrobil kritice ovšem již J. Štajgr, a také v další literatuře se s ním již nesetkáváme. Náš současně platný zákon o konkursu a vyrovnání v § 45 odst. 2 uvádí, že na základě seznamu přihlášek lze pro zjištěnou pohledávku po právní moci rozvrhového usnesení vést exekuci na úpadcovo jmění. Současná právní úprava tedy nerozlišuje v souvislosti s možností exekuce po zrušení konkursu mezi jednotlivými druhy věřitelů a mezi jednotlivými druhy pohledávek. Je tedy mnohem obecnější než právní úprava z roku 1931. Proto je třeba se klonit k názoru, že po zrušení konkursu dlužník ručí i za pohledávky vzniklé v době konkursního řízení, zejména za pohledávky za podstatou. Podstatu konečně tvořil jeho majetek.

4. Věřitelé vyloučení z konkursu

Některé věřitele vylučuje s jejich nároky z konkursu zákon o konkursu a vyrovnání, kdežto vyloučení jiných je důsledkem ustanovení hmotného práva. V rámci konkursu se k nim nepřihlíží, což však neznamená, že by tyto pohledávky prohlášením konkursu zanikly. Naopak, trvají dále s tím, že realizovány budou moci být až po skončení konkursu. Tyto pohledávky tedy není možné přihlásit do konkursu ve smyslu § 20 zákona o konkursu a vyrovnání. Chce-li věřitel dosáhnout toho, aby ohledně nich neběžela promlčecí doba, musí je uplatnit samostatně, i když v takovém řízení nelze po dobu konkursu pokračovat.⁵

1. Vydeme-li z § 33 zákona o konkursu a vyrovnání, pak zjistíme, že zákon předně vylučuje úroky (§ 33 odst. 1 písm. a)). To se vztahuje jak na smluvní, tak na zákonné úroky a je přitom lhotežné, zda konkursní pohledávka, o jejíž úroky, jde, je nebo není reprezentována cenným papírem. Nerozlišuje se právní důvod vzniku úroků. Vyloučení z uspokojení se vztahuje jak na úroky z prodlení,⁶ tak i na úroky smluvní.⁷ Je však třeba si uvědomit, že z konkursu jsou vyloučeny úroky z konkursní pohledávky od okamžiku prohlášení konkursu, přesněji od okamžiku,

⁵ F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 145

⁶ § 517 odst. 2 občanského zákoníku, § 369 odst. 1 obchodního zákoníku.

⁷ § 658 odst. 1 občanského zákoníku nebo § 502 odst. 1 obchodního zákoníku.

v němž nastávají účinky prohlášení konkursu. To znamená, že úroky, které byly splatné v době prohlášení konkursu, se připočtou k základní pohledávce.

Důvod proč tyto úroky jsou z konkursu vyloučeny uvádí výstižně F. Zoulik, když říká, že důvodem je jejich akcesorická povaha. Jestliže je obvykle v konkursu uspokojena jen určitá část základní pohledávky, nemůže se dostat i na příslušenství pohledávky. Kromě toho v případě, že by se běžné úroky, nabíhající po prohlášení konkursu, měly v něm rovněž uspokojovat, šlo by o porušení zásady parity věřitelů, věřitelé úročných pohledávek by tím byli zvýhodňováni, neboť výše jejich pohledávky by se soustavně zvyšovala a tím by se zvyšoval jejich podíl na konkursní podstatě.⁸

2. Další pohledávky vyloučené z uspokojení jsou náklady účastníků řízení vzniklé jim účastí na konkursním řízení. Zpravidla jim tyto náklady vznikají teprve po prohlášení konkursu, ale poněvadž zákon v tomto směru nedisponuje, patří sem také náklady vzniklé předtím například v důsledku toho, že věřitel podal návrh na prohlášení konkursu. Mysleny jsou tu však jen náklady spojené s aktivní účastí věřitele v konkursním řízení v užším smyslu, nikoli i náklady vzniklé ve sporném řízení.

Důležité je si uvědomit, že se jedná o náklady vzniklé jim osobně, ale i o náklady jejich zastoupení. Důvodem, pro který jsou náklady řízení vyloučeny z uspokojení, je rovněž jejich akcesorická povaha.⁹

3. K pohledávkám vyloučeným z konkursu patří i nároky věřitelů z darovacích smluv. Je pochopitelné, že k uzavření smlouvy muselo dojít před prohlášením konkursu, ale v době prohlášení konkursu nebyl předmět daru obdarovanému dosud předán nebo darovací smlouva o nenovitosti nenabyla účinnosti vkladem do katastru.

4. Z konkursu jsou dále vyloučeny mimosmluvní sankce postihující majetek úpadce. Jedná se tedy o peněžité tresty uložené úpadci podle trestního zákona, pokuty ukládané orgány veřejné správy a správní sankce ukládané příslušnými správními orgány. Nepatří sem smluvní pokuty podle § 544 občanského zákoníku a v důsledku toho sem nepatří ani tzv. penále, tedy sankce za porušení smluvní povinnosti stanovené právním předpisem.

5. Konečně jsou z konkursu vyloučeni i věřitelé s nároky, které pro svou zvláštní povahu nemohou být v konkursu vůbec uspokojeny. Předmětem konkursního řízení je úpadcův majetek. Do konkursu proto mohou patřit pouze takové nároky, které mohou být uspokojeny z tohoto majetku, tedy jen nároky majetkoprávní povahy. Z konkursu jsou tudíž vyloučeni věřitelé s nároky na trpění nebo opomenutí a s nároky na plnění nezastupitelných úpadcových úkonů.

Pro právní praxi je důležité si v souvislosti s vymezením pohledávek vyloučených z konkursního řízení odpovědět na otázku, jaký význam a důsledky má pro věřitele to, že jeho nároky byly vyloučeny z konkursu.

Předně je třeba konstatovat, že žádnému z nich není znemožněno tento svůj nárok v konkursním řízení uplatnit s tím, že by soud byl oprávněn uchat ho zcela

⁸ F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 145.

⁹ F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 145.

bez povšimnutí. Soud je povinen reagovat, avšak jeho rozhodnutí o tom může být jen formální povahy, to znamená, že v něm musí konstatovat, že jde o nárok vyloučený z konkursu. Nesmí se v něm tedy dotknout otázky materiální existence, obsahu uplatňovaného nároku. Vyloučením určitého nároku z konkursu není nic řečeno o tom, zda nárok trvá či nikoli. Není tím však rozhodnuta ani otázka, zda, proti komu a jak jej uplatňovat. Pouze je řečeno že příslušný nárok není možné uplatnit v konkursním řízení. Proto ani žádný z těchto nároků nelegitimuje majitele k podání návrhu na prohlášení konkursu.

Význam vyloučení nároku z konkursu má pro jeho hmotnou stránku u různých pohledávek různý význam. Zjednodušeně je možné z tohoto hlediska nároky rozdělit do dvou skupin. Do první z nich lze zařadit pohledávky pro něž vyloučení z konkursu nemá žádný vliv na jejich hmotněprávní trvání a na možnost uplatňovat je s úspěchem jindy a jinak. Do druhé skupiny pak musíme zařadit ty pohledávky pro něž jejich vyloučení z konkursu sice může, ale nemusí mít hmotněprávní ničivé účinky.

Do první skupiny patří nároky, které jsme uvedli sub 5, tedy nároky na strpění opomenutí a nároky na provedení nezastupitelných úkonů osobně úpadcem. Konkursní řízení nemění nic na jejich trvání, ani na možnosti jejich vzniku a zániku, pokud by to nebyly úkony vyhrazené určitému stavu a odňaté tomu jeho příslušníkovi, který upadl do konkursu. Za první republiky to byli například advokáti. S touto výhradou lze nárok na provedení těchto úkonů uplatňovat proti úpadci souběžně s konkursním řízením, případně po jeho skončení.

Všechny ostatní z konkursu vyloučené pohledávky patří do druhé skupiny. Mezi nimi zaujímají zvláštní místo ty, které jsme zařadily sub 1 a 2, tedy úroky z konkursních pohledávek za dobu po prohlášení konkursu a náklady, které vzniknou jednotlivým věřitelům z účasti na konkursním řízení. O těch se totiž praví v § 42 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, že „úroky z konkursních pohledávek za dobu od prohlášení konkursu a náklady vzniklé jednotlivým konkursním věřitelům z účasti na konkursu nelze přiznat“. Tedy v důsledku splnění nuceného vyrovnání zaniknou některé z akcesorických pohledávek, které jsou vyloučeny z uspokojení při rozvrhu a uvedeny v § 33 odst. 1 písm. a) a b).

5. Věřitelé s nároky na vyloučení věci z podstaty

Nároky na vyloučení z podstaty jsou tím druhem nároků, který musí být v konkursu uspokojen stoprocentně. Zároveň je to jediný druh nároků, který se uspokojuje in natura.

Do konkursní podstaty patří pouze věci patřící úpadci. Úpadce však může mít u sebe v okamžiku prohlášení konkursu i věci, které mu nepatří. Ten, komu patří má nárok na jejich vyloučení z podstaty a je věřitelem s tímto nárokem. Jeho nárok se může opírat buď o právo věcné – vlastnictví – nebo o právo obligační – věc např. vypůjčená nebo v úschově. Existence jeho nároku se posuzuje podle obecné hmotněprávní ustanovení. Předmětem tohoto nároku mohou být nejen

hmotné věci, nýbrž i práva, tedy například autorské právo, právo na jméno (firmu), právo známkové, patentní nebo právo na pohledávky, které si osohuje úpadce, resp. správce podstaty proti třetí osobě, o nichž tvrdí vylučovatel, že patří jemu.

Současná právní úprava možnost vyloučit věc z konkursní podstaty řeší v § 19 zákona o konkursu a vyrovnání. V prvním odstavci se říká, že „jsou-li pochybnosti, zda věc náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci do soupisu.“ V návaznosti na to se v dalším odstavci říká, že „soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc je do soupisu pojata oprávněně.“ Zákonodárce tedy problematiku nároků na vyloučení věci z podstaty pojal dost obecně. V úvodu citovaného ustanovení hovoří o pochybnostech, aniž by specifikoval, kdo tyto pochybnosti do konkursního řízení vnáší a komu jsou adresovány. Tyto pochybnosti tedy mohou nastat buď na základě jeho vlastní úvahy nebo na základě impulzu třetí osoby. Tedy mohou nastat dva případy.

I. Buď je zde pochybné, zda určitá věc do konkursní podstaty patří již z povahy a účelového určení příslušné věci. V tomto případě se nejedná o klasický případ nároku na vyloučení věci z podstaty, protože zde nemusí být ani konkrétní věřitel, tedy věc může být ve vlastnictví dlužníka. Správce zde tedy musí postupovat podle § 6 zákona o konkursu a vyrovnání, kde je vymezena konkursní podstata. Z toho tedy vyplývá, že správce konkursní podstaty musí mít zcela jasno v otázce co patří a co nepatří do konkursní podstaty. Shrňme tedy to co jsme podrobně rozebrali v kapitole o konkursní podstatě co do ní patří a co nikoli. Její definice je obsažena v citovaném § 6 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, kde je řečeno, že „majetek podléhající konkursu tvoří konkursní podstatu“. Ve druhém odstavci je ustanovení prvního odstavce podrobněji specifikováno, když je uvedeno, že „konkurs se týká majetku, který patřil dlužníkovi v den prohlášení konkursu a kterého nabyl za konkursu, tímto majetkem se rozumí také mzda nebo jiné podobné příjmy. Do podstaty nenáleží majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí, majetek sloužící podnikatelské činnosti z podstaty vyloučen není“. Zákonodárce tedy vychází z toho, že se jedná o úpadcův majetek, který slouží, po jeho zpeněžení, k rovnoměrnému uspokojení věřitelů. Vychází se tedy z existenciálního úsudku a z účelového určení majetku. Musí se tedy jednat o úpadcův majetek, který slouží k uspokojení pohledávek úpadcových věřitelů. Úpadcův majetek by tedy nebyl konkursní podstatou, kdyby nesloužil uvedenému účelu. Konkursní podstata je tedy vždy účelovým majetkem. Účelové jmění může, ale nemusí mít samostatnou právní subjektivitu. Kdy jde o ten a kdy o onen případ, to lze spolehlivě poznat podle toho, zda přináležitost jmění k dosavadnímu subjektu přestává nebo dále trvá.

Součástí konkursní podstaty je ovšem pouze majetek, který je ve vlastnictvím dlužníka v okamžiku prohlášení konkursu a dále majetek, který dlužník nabyl až po prohlášení konkursu. Pro stanovení rozsahu konkursní podstaty je tedy rozhodující

časový moment, prohlášení konkursu. Majetek, který dlužník převedl na někoho jiného před prohlášením konkursu do konkursní podstaty nepatří, samozřejmě pokud ohledně něho není úspěšně uplatněna odpůřící žaloba.

Co tedy do konkursní podstaty patří:

- a) Dlužníkovy věci movité.
- b) Dlužníkovy věci nemovité.
- c) Dlužníkovy pohledávky.
- d) Další práva a jiné hodnoty ocenitelné peněží. Sem patří například práva průmyslová, good-will, know-how atd. Součástí podstaty jsou i dlužníkovy kapitálové účasti v obchodních společnostech jakož i jeho práva v družstvech.
- e) Dlužníkovy spoluvlastnické podíly a majetek, který mu připadne po vyopřádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů.
- f) Dlužníkovy podíly na společných pohledávkách nebo jiných společných právech.
- g) Dlužníkův podíl na obchodní společnosti, pokud s ním může volně nakládat.
- h) Věci, které mají být vydány oprávněným osobám podle zákonů upravujících zmírnění některých majetkových křivd (viz zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů). Ty se však podle § 68 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání do podstaty zahrnují pouze tehdy, jestliže nároky nebyly v zákonem stanovených lhůtách uplatněny nebo byly zamítnuty. Je zde tedy upraven vztah mezi majetkem, který podléhá konkursu a tedy je součástí konkursní podstaty a majetkem, kterého bylo nabyto podle zákonů upravujících zmírnění některých majetkových křivd. Pokud podle uvedených zákonů má dojít k vydání věci, nemůže být tato věc zahrnuta do konkursní podstaty. V případě, že osoby oprávněné podle uvedených zákonů mají nárok na plnění peněžité, stávají se přednostními věřiteli.

Do konkursní podstaty ovšem náleží nejen věci, které má věřitel u sebe, ale i dlužníkovy věci mající v držení detentoi. Může jít o dlužníkovy nájemce (§ 663 a násl. občanského zákoníku), vypůjčitele (§ 659 občanského zákoníku) či schovatele (§ 747 občanského zákoníku). Může však jít i o zástavní věřitele, kteří mají dlužníkovu věc u sebe (§ 151a a násl. občanského zákoníku), jakož i o věřitele, kteří dlužníkovu věc zadrželi na základě zadržovacího práva (§ 151s a násl. občanského zákoníku). Toto vymezení obsahu konkursní podstaty samozřejmě není vyčerpávající. Do konkursní podstaty mohou dále patřit i soubory věcí, popř. soubory věcí a práv atd.

Jak již jsme uvedli, naše konkursní právo zcela neakceptuje zásadu universalit, a tak přímo ze zákona jsou některé věci z konkursní podstaty vyloučeny. Především se zde berou v úvahu hlediska sociální.

Které věci jsou z konkursní podstaty ex lege vyloučeny?

- a) Úpadečův majetek, který je vyloučen z exekuce. Zde si musíme vzít na pomoc občanský soudní řád, který předně vymezuje, které věci nemohou být postiženy prodejem movitých věcí a nemovitostí. První skupinu věcí tvoří věci, jejichž prodej je zakázán podle zvláštních předpisů. Druhou skupinu tvoří věci, ohledně nichž zvláštní předpisy stanoví, že exekuci nepodléhají (tzv. res extra commercium).

Věci (hmotné předměty), které nepodléhají exekuci, jsou obecně vymezeny v §§ 321 a 322 občanského soudního řádu. Demonstrativním výčtem je uvedeno, že z exekuce jsou zejména vyloučeny běžné oděvní součásti, obvyklé vybavení domácnosti, snubní prsteny a jiné předměty podobné povahy, zdravotnické potřeby a jiné věci, které povinný potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě atd. Bude pochopitelně záležet na vykonavateli, které věci jako vhodné a účelné sepíše do protokolu. Samozřejmě, že výjimku tvoří věci sloužící k podnikání, ty exekuci nepodléhají, ale součástí konkursní podstaty pochopitelně musí být.

Do konkursní podstaty nenáleží dále část platu, která nepodléhá exekuci srážkami ze mzdy.

Z pohledávek jsou z exekuce vyloučeny

- pohledávky náhrady, kterou podle pojistné smlouvy vyplácí pojišťovna, má-li být náhrady použito k novému vybudování nebo k opravě budovy (§ 317 odst. 1 občanského soudního řádu),
- pohledávka podpory při narození dítěte a pohledávka pohřebního podle předpisů o nemocenském pojištění (§ 317 odst. 2 občanského soudního řádu)
- peněžité dávky sociální péče,
- pohledávky podle § 319 občanského soudního řádu, tj. části autorské odměny.

Z jiných majetkových práv, která nejsou postižitelná exekucí a zároveň se nestávají součástí konkursní podstaty jsou to například podle § 320 občanského soudního řádu dlužníkovy členské podíly ve stavebních bytových družstvech.

- b) Cizí věci, které má dlužník v době prohlášení konkursu u sebe. Sem patří i zástavy, které převzal od jiné osoby a věci, které zadržel. Jak se však uvádí v komentáři k zákonu o konkursu a vyrovnání, není vyloučeno, aby tyto věci prodal správce konkursní podstaty nikoli v rámci zpeněžení podstaty, ale v rámci možnosti jejich prodeje k uhrazení zajištěné pohledávky.
- c) Závazky třetích osob, kterými se zaručily za závazky dlužníka. Stejně je to i u povinnosti osobně ručících společníků vzhledem k závazkům společnosti.

Zákon tedy celkem velmi přesně vymezuje co je a co není součástí konkursní podstaty, a proto by k pochybnostem mělo docházet jen ve výjimečných případech. Je samozřejmé, že má-li správce za to, že je dostatečně prokázáno,

že určitá věc patří nebo nepatří do konkursní podstaty postupuje zcela jednoznačně, buď ji do podstaty zahrne nebo nikoli. Má-li tedy správce za to, že je dostatečně prokázáno, že věc do podstaty nepatří, nezahrne ji do soupisu podstaty. Praxe asi ukáže, zda správci budou ve sporných případech spíše postupovat, tak že se budou sporným případům snažit předcházet, a proto pochybnostech budou spíše jednat ve prospěch dlužníka a spornou věc do soupisu nezapíší. Za případné následky však nesou odpovědnost, a to i v případě, že nezahrnutí věci do podstaty bylo provedeno s vědomím věřitelského výboru, popř. i soudu.

II. Do druhé skupiny patří případy, kdy jiná osoba, tedy věřitel, uplatňuje své právo na vyloučení věci z podstaty. Tedy věc je ve vlastnictví osoby odlišné od dlužníka. Může dokonce jít o situaci, kdy souběžně s konkursním řízením probíhá jiné soudní řízení, na jehož výsledku závisí určení vlastnického práva k příslušné věci.

Věřitelem s nárokem na vyloučení věci může být kdokoli jiný než úpadce. Úpadcovo právo žádat, aby určité věci nebyly pojaty do konkursní podstaty, resp. aby z ní byly vyloučeny, protože nepodléhají exekuci, je sice hodně podobné vylučovacímu nároku co do výsledku, ale má zcela jiný základ. Předpokládá, že tyto věci jsou jeho vlastnictvím, kdežto vylučovací nárok věřitele předpokládá, že vylučované věci nejsou úpadcovým vlastnictvím.

Zároveň je třeba vědět, že je nerozhodné, kdy vznikl právní důvod vylučovacího nároku, zda před anebo po prohlášení konkursu. Musí však existovat v době, kdy byl nárok uplatňován, a jako vylučovací může být uplatněn teprve po prohlášení konkursu. Poněvadž jde o vyloučení z konkursní podstaty, musí vylučovaná věc být v okamžiku uplatňování nároku na vyloučení v moci správce podstaty. V jeho moci je i tehdy, když ji má u sebe třetí osoba jménem úpadce. Jiným samozřejmým předpokladem je, že byla pojata do konkursní podstaty. Proto například byl velmi sporný publikovaný judikát z první republiky, podle kterého byla považovaná za vylučovací žaloba na vydání věci pojaté do konkursní podstaty, kterou správce podstaty přenechal úpadci.¹⁰

Bez ohledu na právní důvod vylučovacího nároku, je jeho povaha vždy veřejnoprávní, neboť předpokládá prohlášení a trvání konkursu. Dokud nebyl konkurs prohlášen, vylučovací nárok neexistuje, a jakmile je konkursní řízení skončeno, zase přestává existovat. V obdobích před prohlášením konkursu a po jeho skončení může existovat pouze soukromoprávní nárok na vydání věci, který není ani obsahově totožný s vylučovacím nárokem, neboť tento je uspokojen už tím, že věc byla vyloučena z konkursní podstaty, aniž by současně musela být vydána vylučovateli.

Jak se tedy podle současné právní úpravy zejména ve druhém případě musí v konkursním řízení postupovat. Musí se jednat o věc

¹⁰Sbírka rozhodnutí nejvyššího soudu čsl. ve věcech občanských, pořádaná z příkazu presidia nejv. soudu jeho druhým prezidentem Dřem F. Vážným, č. 6674.

- a) která je součástí majetku dlužníka,
b) jsou u ní pochybnosti o tom, zda má nebo nemá do konkursní podstaty patřit. Věc, u níž je zcela zřejmé, že do podstaty patřit nemůže se sem pochopitelně nezapíše.

V případě, že tedy správce konkursní podstaty do soupisu podstaty zapsal věc, která do ní nepatří a na níž někdo jiný uplatňuje práva, uloží soud takové osobě podle § 19 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání lhůtu k podání vylučovací (excindační) žaloby proti správci podstaty. Mohou však nastat dva případy. Buď se jedná o věc, která byla zapsána do konkursní podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinou osobou, nebo o případ, kdy správce do soupisu podstaty zahrne věc a poznámkou neučiní, ač zde jiné nároky byly uplatněny. Rozdíl je v postupu soudu. V případě, že věc byla zahrnuta do soupisu konkursní podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných třetí osobou, soud vyjde z této poznámky a na základě ní sám určí této osobě (věřiteli uplatňujícímu nárok na vyloučení věci) lhůtu pro podání vylučovací žaloby. Osoba uplatňující nárok na věc v konkursní podstatě tedy svůj nárok adresuje správci podstaty a na základě toho potom postupuje soud již samostatně, bez toho, aniž by bylo nutné, aby se oprávněná osoba na soud obracela.

Jiný postup logicky bude následovat v případě, že správce do soupisu zahrnul věc, k níž jsou uplatňovány cizí nároky, ale neučinil v soupisu o této skutečnosti poznámku. Soud tedy nebude mít možnost se o této skutečnosti dovědět, a tak bude třeba aby se oprávněný obrátil přímo na soud.

Ve lhůtě, kterou určí soud, osoba která uplatňuje nárok k věci zahrnuté do konkursní podstaty, resp. do soupisu konkursní podstaty, musí k soudu podat vylučovací žalobu. Tato vylučovací žaloba vzniklá z podnětu řízení konkursního bude rozhodována v nalézacím sporném řízení. Z hlediska tří základních druhů žalob zakotvených v § 80 občanského soudního řádu, tj. žalob statusových, žalob na plnění a žalob o určení zda tu právní vztah či právo není, tato excindační žaloba svým charakterem bude žalobou určovací. Žalobce se tedy v ní bude domáhat určení, že konkrétní věc netvoří součást konkursní podstaty, resp. nepatří do soupisu konkursní podstaty. V ostatních aspektech musí tato vylučovací žaloba se opírat o předpisy procesního práva, konkrétně o ustanovení § 79 občanského soudního řádu ve spojení s § 42 odst. 4 občanského soudního řádu.

Ve smyslu ustanovení § 42 odst. 4 občanského soudního řádu tvoří obecné náležitosti žaloby povinnost žalobce označit, kterému soudu je podání určeno; kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Podání je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis.

Podle § 79 odst. 1 občanského soudního řádu k zvláštním náležitostem žaloby patří povinnost žalobce označit v žalobě jméno, povolání a bydliště účastníků (obchodní jméno nebo název a sídlo právnické osoby), popřípadě též jejich zástupce, vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhopitel dovolává,

a musí být z něj patrné, čeho se navrhovatel domáhá. Ve věcech vyplývajících z obchodních vztahů musí návrh dále, obsahovat identifikační číslo právnické osoby, popřípadě další údaje potřebné k její identifikaci a údaj o tom, zda některý z účastníků je zapsán v obchodním rejstříku. Navrhovatel je povinen k návrhu připojit listinné důkazy, jichž se dovolává (§ 79 odst. 2 občanského soudního řádu).

Nedodržení podmínek stanovených procesními předpisy pro tento typ žalob má své procesní důsledky. V případě nedodržení lhůty stanovené soudem k podání této vylučovací žaloby se bude mít za to, že napadená věc byla do soupisu pojata oprávněně, a tedy je součástí konkursní podstaty. V případě vad podání bude záviset na tom, zda v soudem stanovené lhůtě žalobce tyto vady podání odstraní či neodstraní. V tomto směru bude aplikován postup soudu v souladu s ustanovením § 43 občanského soudního řádu. Pokud tedy žalobce vady svého podání v soudem stanovené lhůtě odstraní, bude lze pokračovat v nalézacím sporném řízení ohledně této vylučovací žaloby. Pokud však vady svého podání neodstraní bude soud postupovat podle § 43 odst. 2 občanského soudního řádu, a zastaví řízení. V tomto druhém případě pak v oblasti řízení konkursního bude opět platit zásada, že se má za to, že věc byla do soupisu pojata oprávněně, a třetí osoba se již nemůže domáhat práva k ní a naopak musí strpět, aby se i tato věc podrobila režimu konkursu.¹¹

Vylučovací žaloba podaná k soudu ohledně věci pojaté do konkursní podstaty, resp. zahrnuté do soupisu konkursní podstaty, se může, jak jsme již úvodem k pojednání o věřitelích s nároky na vyloučení věcí z podstaty uvedli, opírat o různá práva. Nejčastějším případem bude právo věcné – vlastnické. V případě, že však do soupisu byla pojata celá věc, která je ve spoluvlastnictví bude se jednat o žalobu spoluvlastníků na vynětí jejich spoluvlastnických podílů. Vylučovací žalobu mohou podat i nositelé nároků na vydání věci podle zákona č. 403/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákona č. 87/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o mimosoudních rehabilitacích, zákona č. 229/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, byla-li tato věc pojata do soupisu konkursní podstaty. Jednalo by se totiž o postup, který by byl v rozporu s ustanovením § 68 zákona o konkursu a vyrovnání, které řeší vztah mezi majetkem, který podléhá konkursu a majetkem, jehož bylo nabyto podle zákonů, upravujících zmírnění některých majetkových křivd (viz citované zákony). Zde je uvedeno, že věci, které mají být

¹¹K problematice vylučovacích žalob viz zejména V. Hora: *Soustava exekučního řízení*, Praha 1930; *Občanský soudní řád II. díl (Komentář)*, Praha 1985, s. 248 – 257; J. Fiala: *Pravomoc při sporech vznikajících při výkonu rozhodnutí*, Právník, 1965, s. 854; J. Fiala: *Popírání pohledávek v soudním výkonu rozhodnutí*, Právník, 1966, s. 107; J. Fiala: *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Praha 1972, s. 60 a násl., s. 70 a násl. Obecně k náležitostem žalob viz zejména J. Pužman: *Právní nároky a jejich uplatňování*, Praha 1985; A. Winterová: *Žalobní právo*, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 1 – 2/1979, s. 47; A. Winterová: *Žaloba v občanském právu procesním*, Acta Carolinae Universitatis – Iuridica, Praha 1979; J. Pužman: *Určitost petitu žaloby*, Právník, 1951, s. 107; V. Steiner: *Základní otázky občanského práva procesního*, Praha 1981, s. 161 – 235.

vydány oprávněným osobám podle citovaných zákonů se zahrnují do podstaty pouze tehdy, jestliže nároky nebyly v zákonem, stanovených lhůtách uplatněny nebo byly zamítnuty.

Vylučovací žalobu však může podat i manžel poté co proběhlo v rámci konkursu vypořádání bezpodřadého spoluvlastnictví manželů podle § 26 zákona o konkursu a vyrovnání a z podstaty je třeba vyloučit věci, které se tímto vypořádáním staly výlučným vlastnictvím úpádceva manžela.

Závěrem výkladu o věřitelích s nároky na vyloučení věcí z podstaty je třeba upozornit, že poněkud jiná situace je ohledně pohledávek.

Součástí konkursní podstaty jsou totiž i úpádcevy pohledávky. Zde problém na jejich vyloučení odpadá, protože správce podstaty je zapíše nebo nezapíše do soupisu na základě jejich existence nebo neexistence. V případě, že do soupisu byla pojata přesto sporná pohledávka bude toto předmětem jiného soudního řízení, zahájeného žalobou správce podstaty vůči osobě, která spornou pohledávku odmítá uhradit ve prospěch podstaty.¹²

6. Oddělení věřitelé

Věřitelé pohledávek pohledávek, které byly zajištěny zástavním nebo zadržovacím právem, popřípadě omezením převodu nemovitostí, mají při zpeněžení právo, aby jejich pohledávka byla uspokojena z výtěžku prodeje věci, na níž zástavní nebo zadržovací právo vázne. (§ 28 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání). Takto naše současná právní úprava zakotvuje práva tzv. oddělených věřitelů, jejichž nároky se nazývají „nároky na oddělené uspokojení“. „Odděleným“ je jejich uspokojení potud, že jeho zdrojem jsou určité věci, které jsou úpádceovým vlastnictvím a patří do konkursní podstaty. To, že k jejich uspokojení zcela slouží určitá věc, mají společné s nároky na vyloučení. Těm se podobají také v tom, že mají být uspokojeny sto-procentně. Odlišují se od sebe však tím, že vylučovací nároky lze uspokojit jen in natura, oddělení věřitelé mají nárok jen na peněžité uspokojení. Nárok na vyloučení předpokládá, že vylučovaná věc není úpádceovým vlastnictvím, kdežto předpokladem vzniku nároku na oddělené uspokojení je pravý opak.

Může-li nárok na odděleného věřitele být uspokojen jen z určité věci, ukazuje to, že je spjat s touto, a ne s jinou úpádceovou věcí, tedy, že jeho právním důvodem musí vždy být nějaké jeho věcné právo a poněvadž musí být uspokojen peněžitým plněním, nikoli in natura, nemůže být jeho právním důvodem věřitelovo vlastnictví k dotyčné věci.¹³ Oddělení věřitelé mají tedy zvláštní postavení, které lze charakterizovat jako jednu výjimku ze zásady „par conditio creditorum“.¹⁴ Oddělení věřitelé se tedy prioritně uspokojují z výtěžku prodeje věci, která sloužila k zajištění jejich

¹²F. Zoufík: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 107.

¹³F. Štajgr: *Konkursní právo*, Praha 1947, s. 139 – 140.

¹⁴F. Zoufík: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 131.

pohledávky. Věcí, která může být předmětem nároku na oddělené uspokojení, může být buď hmotná věc, a to jak movitá, tak nemovitá; nebo věc nehmotná. Takováto věc tvoří, použijeme-li terminologie z první republiky, tzv. zvláštní podstatu. Poněvadž do konkursní podstaty patří pouze věci, které nejsou vyloučeny z exekuce, nemůže být předmětem nároku na oddělené uspokojení věc, která je vyloučena z exekuce.

Smysl institutu oddělených věřitelů celkem výstižně vyjádřil F. Zoufík ve svém komentáři k zákonu o konkursu a vyrovnání, když napsal, že „institut oddělených věřitelů je těsně spjat s celkovou koncepcí konkursního práva. Umožňuje, aby věřitelé, jejichž pohledávky byly pro úpadce existenčně nebo provozně nejdůležitější, byli zajištěni i pro případ konkursu. Na druhé straně však tento institut nechrání jen zájmy těchto věřitelů (tím, že minimalizuje jejich riziko), ale je i v zájmu dlužníka, ten – nebytí tohoto institutu – by ve svých krizových situacích sotva mohl získat úvěry, umožňující mu další provoz jeho podniku a dávající příležitost k překonání takové krizové situace“.

Pojetí oddělených, nebo jak se v jiných právních rádech označují „zajištěných věřitelů“, je v různých státech různý. Závisí na rozsahu možnosti zajištění. V našem konkursním právu vycházejí z historických tradic, je toto právo spjato výlučně jen s právem zástavním a zadržovacím, přechodně i s právem omezení převodu nemovitostí. Podívejme se tedy podrobněji na jednotlivé možnosti zajištění pro případ konkursu.

1. Zástavní právo. Zástavní právo je důležitým institutem soukromého práva, který se do našeho občanského práva vrátil novelou občanského zákoníku. Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené. Zástavní právo se vztahuje na zástavu, její příslušenství a přírůstky, avšak z plodů jen na ty, které nejsou oddělené. Je-li zástavním právem zajištěna nepeněžitá pohledávka, předpokládá se, že do výše jejího ocenění v době vzniku zástavního práva je zajištěno peněžitě plnění, které by patřilo věřiteli v případě porušení závazku dlužníka. Pokud občanský zákoník ve svém § 151a uvádí, že zástavní právo slouží k zajištění pohledávky, plní tuto funkci dvojím způsobem. Především plní funkci zajišťovací, že donucuje dlužníka splnit dluh. Kromě toho však plní funkci uhrazovací, když zástavnímu věřiteli umožňuje pro případ nesplnění pohledávky podpůrný zdroj k jejímu uspokojení. Tento případ nastává mimo jiné v okamžiku úpadku a poté prohlášení konkursu. Zástavní právo může vzniknout buď písemnou smlouvou, schválením dědické dohody nebo ze zákona. Nejčastější skutečností, s níž je spojen vznik zástavního práva, je smlouva. Pro konkursní řízení to však není rozhodující. Rozhodující není ani předmět zástavního práva, může jít jak o věc movitou, tak nemovitou.

Nezbytným předpokladem nejen vzniku, ale i trvání zástavního práva je existence platné pohledávky, což plyne z toho, že zástavní právo jako právo akcesorické slouží k zajištění pohledávky. Zanikne-li zajištěná pohledávka, zaniká i zástavní právo,

totéž platí zanikne-li zástava. Zákon upravuje i další způsoby zániku zástavního práva, jímž je společné, že docbází ke ztrátě funkce zástavního práva. Pro konkursní řízení má toto konstatování význam v tom, že odděleným věřitelem se může stát jen ten, jehož zástavní právo trvá v době prohlášení konkursu.

Zastavit lze i pohledávku, jestliže předmětem jejího plnění je věc, právo nebo jiná majetková hodnota. Zástavní právo k pohledávce vzniká písemnou smlouvou mezi zástavním věřitelem a zástavcem, který je věřitelem pohledávky použité k zajištění. Zástavní právo k pohledávce se vztahuje i na dlužné úroky a ostatní její příslušenství. Oddělené uspokojení v konkursním řízení je tedy možné i s tímto typem zástavy, a to zejména tehdy, jestliže jejím předmětem je věcné plnění anebo jestliže zastavená pohledávka je sama zajištěna (tzv. právo podzástavní). Ke vzniku podzástavního práva se nevyžaduje souhlas vlastníka zastavené věci, avšak podzástavní právo lze vůči němu uplatnit jen když mu byl jeho vznik oznámen.

Vzhledem k tomu, že odděleného uspokojení lze dosáhnout jen z výtěžku prodeje věci, je problematické, zda právo na oddělené uspokojení je spojeno i s jinými pohledávkami, sloužícími jako zástava.

Pro účely zajištění pro případ konkursu není neaktuální ani zástavní právo vzniklé na základě dluhopisu vydaného podle zvláštních předpisů (viz zákon č. 530/1959 Sb. o dluhopisech). Podmínkou je, aby bylo v dluhopisu vyznačeno zajištění nároků z nich vyplývajících zástavním právem k určitým nemovitostem (hypoteční zástavní list), tak jak to upravuje obchodní zákoník ve svém 297. paragrafu. Toto zástavní právo vznikne jeho registrací na základě návrhu výstavce dluhopisů a vlastníka nemovitosti podle předpisů o registraci zástavních smluv. Osoba oprávněná uplatňovat právo z hypotečního zástavního listu má postavení zástavního věřitele. Toto zástavní právo lze zřídit na dobu určitou, do určité výše a pro určitý druh pohledávek, které vzniknou zástavnímu věřiteli vůči dlužníku v budoucnu.

Konečně není možné pominout ani tzv. soudcovské zástavní právo podle § 338a občanského soudního řádu, které se v roce 1991 vrátilo do našeho právního řádu. Je omezeno pouze na nemovitosti. Soudcovské zástavní právo nevede sice k uspokojení věřitelů, ale dává věřiteli jistotu, že jeho právo v případě prodeje bude uspokojeno v pořadí tohoto zástavního práva, a že jeho pohledávka nebude ohrožena, ani když povinný nemovitost prodá. Soudcovské zástavní právo na nemovitostech se zřizuje nařízením exekuce. Toto může nastat, jen je-li prokázáno, že nemovitost je ve vlastnictví povinného. Zřízení soudcovského zástavního práva musí pak být zapsáno do evidence nemovitostí podle zvláštních předpisů. Nucené zřízení zástavního práva jako zvláštní způsob exekuce nesměruje přímo k uspokojení peněžitě pohledávky oprávněného, tuto pohledávku pro případ pozdější exekuce nebo konkursu jen zajišťuje a dává tím oprávněnému možnost, aby jako věřitel sečkal bez obav s navržením prodeje předmětné nemovitosti povinného. Pro pořadí soudcovského zástavního práva k nemovitostem je rozhodující doba, kdy k soudu došel návrh na zřízení soudcovského zástavního práva.

2. Zadržovací právo. Právo zadržovací (retenční) je zvláštní právo, které se do

občanského zákoníku dostalo znovu novelou občanského zákoníku. V občanském zákoníku z roku 1950 bylo upraveno v §§ 205 až 210. V obecném zákoníku občanském z roku 1811 bylo toto právo upraveno na různých místech například jako retenční právo hostinských, přismlouvě synalagmatické atd. V dnes platném občanském zákoníku je zadržovací právo upraveno v §§ 151s – 151v. Zde se uvádí, že, kdo je povinen vydat movitou věc, může ji zadržet, aby zajistil svou splatnou peněžní pohledávku vůči tomu, jemuž je jinak povinen věc vydat. Nelze však zadržet věc svépomocně nebo lstivě odňatou. Zajišťovací právo nemá ten, jemuž oprávněná osoba při předání věci uložila, aby s ní naložil způsobem, který je neslučitelný s výkonem zadržovacího práva. Je-li však prohlášen konkurs nebo při exekuci zjištěna platební neschopnost dlužníka, má věřitel zadržovací právo i k zajištění pohledávky dosud nesplacené a bez ohledu na to, zda bylo věřiteli uloženo naložit věc způsobem neslučitelným s výkonem zadržovacího práva. Jinými slovy, zásadně lze provést retenci, jen jde-li o zajištění splatné pohledávky. Jediná výjimka je v tom případě, že byl prohlášen konkurs. V tom případě lze provést zadržení i pro pohledávku nesplacenou. Je lhostejné, zda taková pohledávka, ať splatná nebo nesplacená, má vazbu na předmětnou movitou věc, rozhodující je vazba na toho, komu je zadržující osoba povinna věc vydat. Jestliže došlo oprávněně k zadržení, rovná se postavení věřitele postavení zástavního věřitele jak co do povinnosti kustodie i úhrady nákladů. Zákon nedovoluje výslovně, aby zadržovatel užíval zadrženou věc. V tom je postavení stejné, jako u zástavy. Patrně však nebude vyloučeno, aby se věřitel a dlužník na tom dohodli. Retenční věřitel není oprávněn se zadrženou věcí sám disponovat. Může jediné na základě dohody věc vydat tomu, komu je povinen ji vydat. Jinak jeho jediné oprávnění je uspokojení vlastní splatné pohledávky při jejím prodeji v rámci exekuce nebo konkursu. Musí tedy neprodleně si obstarat soudní rozhodnutí nebo jiný titul k exekuci, navrhnout řízení vedoucí k exekuci a uspokojit své pohledávky. Má přitom prioritu před všemi ostatními věřiteli, včetně věřitele zástavního, a to platí i v konkursu, popř. z toho vzniklého vyrovnání.¹⁵

3. Omezení převodu nemovitostí. Podle dnes již neplatných ustanovení §§ 58 – 61 občanského zákoníku věřitel mohl uspokojení své pohledávky zajistit písemnou smlouvou uzavřenou s dlužníkem, kterou dlužník bral na sebe povinnost, že nepřevéde svou nemovitost bez souhlasu věřitele na jiného, dokud pohledávka nebude uspokojena. Mělo-li mít omezení převodu nemovitostí právní účinky i pro dědice, muselo to být ve smlouvě uvedeno.¹⁶ Institut omezení převodu nemovitostí se v našem právním řádu objevil poté co byl z něho vyňat institut smluvního hypotekárního

¹⁵J. Bičovský, M. Holub: *Občanský zákoník*, Praha 1991, s. 184 – 185.

¹⁶K tomu především Sv. Lány: *K možnostem využití omezení převodu nemovitostí*, Socialistická zákonnost, 1975; J. Dvořák: *Omezení převodu nemovitostí*, Právník, 1983, č. 3, *Komentář k občanskému soudnímu řádu*, Praha 1985, sv. II, s. 549n.; V. Knapp, Š. Luby a kol.: *Československé občanské právo*, Sv. II, Praha 1974, s. 524n.; *Komentář k notářskému řádu*, Praha 1969, s. 318n.; J. Mikeš: *Registrace smluv*, Praha 1965; *Občanský zákoník (komentář)*, díl I, Praha 1987, s. 220 – 226.

zástavního práva. S návratem jiných zajišťovacích prostředků byl zase zrušen, a tak od 1. ledna 1992 již nemůže vzniknout. Přesto se s ním však v konkursu můžeme setkat protože podle § 874 občanského zákoníku se práva a povinnosti z omezení převodu nemovitosti, jež vzniklo před účinností novely občanského zákoníku, tedy před 1. lednem 1992, řídí dosavadními předpisy.

Občanské právo však zná ještě další zajišťovací instituty, s nimiž však možnost odděleného uspokojení v konkursním řízení není spojena. Je to zejména zajištění závazků převodem práva podle § 553 občanského zákoníku a zajištění postoupení pohledávky podle § 554 občanského zákoníku. Možnost odděleného uspokojení není ani ve spojení s tzv. stíhacím právem, tj. s možností požadovat vrácení úpadcem dosud neproplacené dodávky, uskutečněné před prohlášením konkursu z jiného místa než je úpadcovo. Pro zajímavost je třeba uvést, že právní úprava konkursu z první republiky v tomto směru byla mnohem širší.

Ze zákona o konkursu a vyrovnání je možné vyčíst další podmínky pro uplatnění pohledávky na oddělené uspokojení.

1. Právo odůvodňující oddělené uspokojení musí trvat v době prohlášení konkursu. Jinak řečeno, od prohlášení konkursu již tato práva nelze nabýt. Toto konstatování, které je uvedeno v komentáři k zákonu o konkursu a vyrovnání (s. 133) však nekoresponduje s některými názory uvedenými ve starší konkursní literatuře, zejména v souvislosti se zřízováním soudcovského zástavního práv. V tomto směru můžeme odkázat na naše úvahy uvedené v souvislosti s charakterem konkursní podstaty, s úvahami o držbě majetku jež je zahrnut do konkursní podstaty atd. a na základě toho, musíme dát za pravdu F. Zoulíkovi. Vzhledem k tomu, že majetek tvořící konkursní podstatu není v dispozici úpadce, není možné, aby na tomto majetku bylo zřízeno jak zástavní, tak zadržovací právo. Proto se v § 14 odst. 1 písm. c) dočteme, že řízení týkající se nároků na oddělené uspokojení lze po prohlášení konkursu zahájit a v něm pokračovat jen proti správci.
2. Důležitá je i doba vzniku práva na oddělené uspokojení. Podle § 14 odst. 1 písm. f) prohlášením konkursu zanikají práva na oddělené uspokojení, která se týkají majetku náležejícího do podstaty a věřitelé je získali v posledních dvou měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu. Byl-li však konkurs zrušen podle § 44 odst. 1 písm. a), tedy z důvodu, že bylo zjištěno, že nejsou předpoklady pro konkurs, lze tato práva znovu uplatnit, samozřejmě za předpokladu, že v konkursu nedošlo k prodeji věci. Byly-li však věci nebo pohledávky při exekuci v uvedené dvouměsíční lhůtě zpeněženy, bude výtěžek na ně připadající zahrnut do podstaty. V okamžiku prohlášení konkursu podle § 151s občanského zákoníku vznikají zadržovací práva k nesplacným pohledávkám, samozřejmě za předpokladu, že věřitel má zadrženou věc u sebe.
3. Oddělení věřitelé jsou jakožto zvláštní konkursní věřitelé rovněž účastníky řízení. Proto se i na ně vztahuje § 20 zákona o konkursu a vyrovnání pojednávající o přihláškách pohledávek. I oni jsou tedy povinni své pohledávky

ve lhůtě stanovené v usnesení o prohlášení konkursu, přihlásit, a to i tehdy když se vede o nich soudní řízení nebo se provádí exekuce. Současně však musí uvést, jaké důvody je vedou k tomu, že uplatňují oddělené uspokojení svých pohledávek. I na ně se vztahuje ustanovení dalšího odstavce (2) § 20, podle kterého přihlášky do konkursu musí podat dvojmo soudu. Pokud se pohledávka opírá o písemný právní úkon, je třeba připojit i listinu o tomto úkonu. Konkursní věřitelé, kteří mají bydliště nebo sídlo v cizině, jsou povinni v přihlášce uvést jméno svého zástupce pro doručení v tuzemsku. Jinak jim zástupce pro doručení stanoví na jejich náklad soud. Správci se doručuje druhý stejnopis přihlášených pohledávek a opis přihlášky dodané do soudního spisu.

Jak jsme již uvedli, podle § 14 odst. 1 písm. c), vzhledem k tomu, že oddělení věřitelé se stávají účastníky konkursního řízení v řízení, týkajícím se nároků na oddělené uspokojení mohou takové řízení zahájit nebo v něm pokračovat jen proti správci konkursní podstaty.

Nahlédneme-li do § 36 zákona o konkursu a vyrovnání pak zjistíme, že mají i zvláštní postavení při nuceném vyrovnání. V případě, že by nuceným vyrovnáním byla dotčena jejich práva, soud takový návrh zamítne. Návrh na nucené vyrovnání aby byl soudem akceptován musí obsahovat tedy takové uspokojení pohledávek, aby bylo z něho zřejmé, že oddělení věřitelé budou plně uspokojeni.

Nárok na oddělené uspokojení podléhá v konkursním řízení změnám jednak co do rozsahu, jednak co do své povahy. Pro změny v jeho rozsahu jsou směrodatné předpisy hmotného práva a tyto změny jsou určovány změnami v předmětu a změnami ve velikosti nároku. Tato tzv. zvláštní podstata se může za konkursu zvětšovat nebo zmenšovat. Zvětšuje se přírůstky a přirozeným vzrůstem hodnoty měřené penězi, zmenšuje se přirozeným ubýváním hodnoty a poškozením věci. Tyto změny mají ovšem na nárok jen ten vliv, že zvyšují nebo snižují pravděpodobnost jeho uspokojení. Prodej části věci, tvořících zvláštní podstatu, nemusí znamenat zúžení nároku. Nárok buď může přejít s věcí, takže se mění jen osoba zavázaného, nebo se změní na výtěžek. Velikost nároku se mění buď tím, že k němu přirůstají úroky, nebo tím, že je zčásti uspokojen.

Nárok na oddělené uspokojení může také buď zaniknout nebo se může změnit na konkursní pohledávku. Podle právní úpravy z první republiky mohl nárok zaniknout, kromě obecně známých způsobů, také tím, že jej správce podstaty vykoupil od věřitele. Současná právní úprava tuto možnost neobsahuje.

Přeměna nároku na oddělené uspokojení v konkursní pohledávku může nastat buď tím, že věřitel se vzdal jeho povahy a uplatnil jej jen jako konkursní pohledávku, nebo tím, že není ze zvláštní podstaty uspokojen v celém rozsahu. Pak se považuje její neuspokojená část za pohledávku přihlášenou podle § 20 zákona o konkursu a vyrovnání. Samostatnou pozornost je třeba věnovat způsobu uspokojení pohledávek oddělených věřitelů.

1. Jak jsme již uvedli, oddělení věřitelé musí své pohledávky přihlásit, stejně

jako konkursní věřitelé. Věc, kterou je jejich pohledávka zajištěna se stává součástí konkursní podstaty, a tak podléhá režimu konkursu.

2. Správce podstaty musí příslušnou věc, kterou je zajištěna pohledávka odděleného věřitele zpeněžit a z výtěžku prodeje se souhlasem soudu uspokojit pohledávku odděleného věřitele. K tomuto zpeněžení může dojít i v průběhu konkursu, proto se nemusí čekat až na rozvrh. Z výtěžku prodeje příslušné věci jsou přednostně uspokojováni oddělení věřitelé, jejichž pohledávka byla zajištěna příslušnou věcí. Mají pochopitelně přednost i před ostatními věřiteli, jejichž pohledávka je zajištěna ovšem jiným způsobem, který jim nedává právo na postavení oddělených věřitelů. Samozřejmě, že mají přednost i před věřiteli za podstatou.
3. Zpeněžením věci, zajišťující pohledávku odděleného věřitele, může nastat trojí situace. Optimální je ta, kdy výtěžek pokryje přesně hodnotu pohledávky. Tedy hodnota pohledávky a hodnota věci zajišťující pohledávku se kryje. Může však dojít k tomu, že výtěžek je vyšší než hodnota pohledávky. V tom případě správce podstaty přebytek zahrne do konkursní podstaty, a tak spolu s ní bude rozvržen mezi konkursní věřitele. Může však dojít k situaci opačné, kdy výtěžek nepokryje hodnotu pohledávky odděleného věřitele. V tom případě nepokrytý zbytek pohledávky oddělený věřitel přihlásí jako konkursní pohledávku a stává se tak konkursním věřitelem a účastní se rozvrhu výtěžku konkursní podstaty.
4. Prakticky není možné aby jedna věc se stala předmětem zástavního i zadržovacího práva, protože u obou je třeba její předání věřiteli. Teoreticky, ale podle mne pouze teoreticky, by to bylo možné u zástavního práva, kdyby se využilo možnosti připuštěné v § 151b odst. 2 poslední věta občanského zákoníku, kde se připouští, aby namísto odevzdání věci se zástavce a zástavní věřitel dohodli na odevzdání věci jiné osobě, aby ji pro ně uschoval. I zde by bylo v praxi těžko proveditelné, aby se stejná věc stala nástrojem retence. V případě, že by k tomu přece jen došlo, je třeba použít § 151u občanského zákoníku, který dává zadržovacímu právu přednost před právem zástavním.

Kolize však může nastat mezi několika věřiteli, kteří mají svou pohledávku zajištěnu právem na téže nemovitosti. V případě, že výtěžek z této nemovitosti nepostačí k plnému uspokojení všech těchto věřitelů, bude nutné použít § 151c odst. 1 občanského zákoníku. Občanský zákoník skutečně připouští, aby táž věc byla zatížena zástavním právem vůči více věřitelům. To se samozřejmě týká zejména věcí nemovitých, ve výjimečných případech za použití možnosti upravené v § 151b odst. 2 cenných věcí movitých. Jestliže táž věc je zatížena zástavním právem pro zajištění více pohledávek (pluralita), vzniká otázka priorit a tu řeší zákon ustanovením o uspokojení podle pořadí určeného stářím vzniku toho kterého zástavního práva. V nejvýhodnější pozici, i v konkursním řízení, je věřitel, který má na tuto věc nejstarší zástavní právo.

7. Věřitelské orgány

Postavení věřitelských orgánů v konkursním řízení je odrazem nazírání na konečný cíl tohoto řízení, je výrazem liberálistického nebo absolutistického zákonodávceva nazírání na tento cíl. Postavení věřitelů, resp. věřitelských orgánů bývá v odborné literatuře stavěno do protikladů k zásadám procesního řízení, zejména k zásadě pojednávací a dispoziční. Názory na tyto otázky můžeme sbrnout následovně. Ve výkladech o sporném, nesporném a exekučním řízení hrají důležitou roli pojednávací a vyšetřovací zásady na jedné straně a dispoziční a oficiality na druhé straně. Jde u nich o to, co a kdo je oprávněn učinit předmětem řízení. Přitom se považuje za samozřejmé, že vždy je předmět řízení a rozhodování v rukou soudu. Ve výkladech o konkursním řízení však tato otázka se musí stát předmětem zvláštního zájmu, neboť vezmeme-li celý problém historicky, nebylo v konkursním řízení vždy a za všech okolností rozhodování věcí soudu nýbrž, se na něm podíleli a dodnes podílejí věřitelé. Ve starší konkursní literatuře se stavěly proti sobě principy soukromoprávní a publicistický. Je-li rozhodování v rukou věřitelů je řízení podle tehdejších autorů ovládáno principem soukromoprávním, je-li rozhodování dáno do rukou soudu řízení je ovládáno principem publicistickým. Terminologie se však i v tomto směru vyvíjela, a tak se v novější literatuře setkáváme spíše s pojmy jako je „autonomie věřitelů“ na jedné straně a „soudcovské vedení“ na straně druhé. Naše konkursní právo nikdy nebylo jednoznačně postaveno ani na principu autonomie věřitelů, ani na principu soudcovského vedení. Vývojem však v tomto směru prošlo. Konkursní řád z první republiky oproti konkursnímu řádu z roku 1869 v určitém směru částečně omezil a v jiném směru ale zase částečně rozšířil autonomii věřitelů.

Než se však podrobněji podíváme na postavení věřitelů v našem současném konkursním právu musíme se pokusit o vymezení některých pojmů.

Zejména je třeba věnovat několik úvah pojmů „věřitelské orgány“. Pojem „orgán“ je možné pochopitelně pojímat z různých pohledů. Zejména je rozdíl v jeho pojetí v materiálním a v pojetí formálním smyslu. V materiálním smyslu je orgán zástupcem právníké, v širším pojetí nefyzické osoby, která bez něho nemůže být aktivizována. Existence orgánu v tomto směru předpokládá existenci nefyzické osoby. Srovnatelné je to například s orgány některých typů obchodních společností, kde schůze věřitelů je obdobou valné hromady a věřitelský výbor je obdobou představenstva. V konkursním řízení ale věřitelé právníkou osobu netvoří, nejsou zde tedy ani žádné statutární orgány. Spojují je jen stejné majetkoprávní zájmy. V některých situacích mají dokonce zájmy protichůdné. V dnešním konkursu tedy není „věřitelstva“, jak tomu bylo v minulosti, nebo v některých jiných právních rádech, ale jsou zde jen „věřitelé“. Věřitelské orgány tedy nejsou orgány „věřitelstva“, nejsou orgány v materiálním smyslu, nýbrž jsou jen orgány „věřitelů“. V tomto směru jsou tedy jen procesními subjekty, jejich existence se opírá pouze o předpisy procesního práva. Jednají-li místo věřitelů, nejednají proto, že by nebyl každý jednotlivý věřitel způsobilý být sám činný, ani proto, že by věřitelé tvořili nějakou vyšší jednotku

s právní subjektivitou, nýbrž proto, že je pro průběh řízení hospodárnější, jednají-li orgány, než aby každý věřitel jednal sám. Z toho tedy vyplývá, že „věřitelské orgány“ nejsou orgány materiálního rázu, ale rázu formálního. Jsou to tedy zvláštní procesní subjekty, které jsou povolány k tomu, aby v rámci řízení vyjadřovaly stanoviska věřitelů a vykonávaly i další oprávnění, které jim zákon svěřuje. Je třeba je však odlišovat od účastníků řízení.

Autonomie věřitelů může mít dvojitý směr. Jednak může znamenat svobodu věřitelů rozhodovat o tom, zda si vůbec ustanoví pro řízení nějaké orgány, které orgány a jak si je mohou ustanovit, a jednak svobodu těchto orgánů ve volbě toho, o čem a jak rozhodovat závazně pro soud.

Náš konkursní řád rozeznává dva věřitelské orgány: schůzi konkursních věřitelů a věřitelský výbor. Právně jsou zakotveny v zákoně o konkursu a vyrovnání v §§ 10, 11 a 11a. Tyto dva věřitelské orgány se objevovaly i v předchozích právních úpravách. Vývoj však prodělal vztah mezi nimi. V konkursním řádu z první republiky se vycházelo z toho, že základním věřitelským orgánem je schůze věřitelů, což byl orgán obligatorní s poměrně širokou působností. Vedle toho mohl být vytvořen fakultativní orgán v podobě věřitelského výboru, jehož působnost byla závislá na tom, co mu schůze věřitelů svěřila. Výbor tedy nebyl orgánem obligatorním, ale schůze věřitelů se mohla kdykoli za řízení usnést, že jej zvolí a koho do něho zvolí. V tomto směru tedy autonomie věřitelů podle konkursního řádu z první republiky byla podstatně širší než byla podle konkursního řádu č. 1/1869 ř. z., který prohlašoval věřitelský výbor za obligatorní. Avšak toto právo (podle právní úpravy z roku 1931) věřitelů bylo v nepatrných konkursech přímo omezeno příslušným ustanovením, podle něhož směl konkursní komisař v těchto konkursech nařídít, aby věřitelský výbor nebyl vůbec volen. V jiném než nepatrném konkursu tento zákaz však nebyl oprávněn vydávat.

Zákon o konkursu a vyrovnání č. 328/1991 Sb. v podstatě konstrukci z první republiky převzal s tím, že působnost schůze věřitelů byla omezena s ohledem na malou funkčnost tohoto orgánu v dnešních podmínkách, čímž došlo k omezení procesních oprávnění věřitelů. Proto novelou č. 122/1993 Sb. došlo ke změně vztahu mezi věřitelskými orgány. Věřitelský výbor se pro většinu případů stal orgánem obligatorním a v důsledku toho mu bylo možné svěřit většinu procesních oprávnění, které původně vykonávala schůze věřitelů. Novela z roku 1993 přišla ještě s dalším subjektem (vedle zástupce věřitelů), s opatrovníkem věřitelů. Podle § 11a zákona o konkursu a vyrovnání, dokud není ustaven věřitelský výbor anebo zvolen zástupce věřitelů schůzi konkursních věřitelů, může soud ustanovit věřitelům opatrovníka (s odkazem na § 29 občanského soudního řádu), je-li to třeba k ochraně jejich práv. Oprávnění a povinnosti opatrovníka zanikají ustanovením věřitelského výboru nebo zvolením zástupce věřitelů podle § 11 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání. Jak již zdůrazňuje ve svém komentáři Fr. Zoulik, věřitelské orgány není možné pro jejich samostatné postavení považovat za zástupce věřitelů, ve smyslu ustanovení o zastoupení. Nemohou tedy jednatelé věřitele nahradit při uplatňování některých oprávnění, které

přísluší výlučně jim (např. při přihlášce pohledávky, při popírání pohledávky atd.). Věřitelské orgány nejsou oprávněny ani k tomu, aby podávaly žaloby, jimiž se zabývají incidenční spory. Vykonávají vlastně pouze působnost, kterou jim svěřuje zákon, a další činnost, která je jejím předpokladem nebo s ní jinak bezprostředně související.¹⁷

8. Schůze věřitelů

Základním věřitelským orgánem je „schůze věřitelů“, která se skládá ze všech věřitelů, kteří jsou účastníky konkursního řízení. Současná právní úprava schůze věřitelů je mnohem volnější než tomu bylo v právní úpravě z roku 1931, kde se rozlišovala první schůze věřitelů od ostatních. První schůzi věřitelů svolával povinně konkursní soud ve vyhlášce o prohlášení konkursu s udáním jejího místa, času a účelu a s vyzváním, aby věřitelé při ní předložili doklady, osvědčující jejich pohledávky. Zpravidla měla být tato schůze určena na dobu do 15 dnů od prohlášení konkursu. Tato schůze měla jen omezenou možnost se usnášet, protože při ní směl být usnesen jen návrh na změnu v osobě správce podstaty a provedena volba věřitelského výboru, resp. rozhodnuto, že věřitelský výbor nemá být zvolen. Předloženi dokladů, osvědčujících pohledávky, mělo při ní pouze umožnit konkursnímu komisaři zjistit, zda a kdo je při ní oprávněn hlasovat. Při ní tedy ještě nešlo o zjištění pohledávek a bylo-li při ní přiznáno určitému věřiteli hlasovací právo, nepřejudikovalo to možnost, že mu toto právo bude odňato při některé pozdější schůzi, neboť hlasovací právo ve schůzích konaných po zkušebním roku záviselo na jiných podmínkách, než na osvědčení vyžadovaném pro první schůzi. Místem, do kterého se tato schůze svolávala, bylo úřední sídlo konkursního komisaře, tedy byl-li konkursním komisařem jmenován soudce okresního soudu, byl to tento jeho okresní soud. Svolání první schůze bylo obligatorní v každém konkursu. Všechny pozdější schůze byly fakultativní v tom smyslu, že mohly být svolány jen v případě, že bylo třeba se usnést o otázkách, které vyhradil zákon věřitelské schůzi. Tyto pozdější schůze nejen řídil, nýbrž také všechny svolával konkursní komisař a to buď z úřední moci nebo na návrh správce podstaty, věřitelského výboru nebo nejméně dvou konkursních věřitelů za předpokladu, že jejich pohledávky činily podle odhadu konkursního komisaře nejméně jednu čtvrtinu konkursní pohledávky.

Současná právní úprava je podstatně volnější a rámcovější. V § 10 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání z roku 1991 se konstatuje, že soud svolává schůzi konkursních věřitelů, je-li toho třeba pro zjištění jejich stanovisek potřebných pro další vedení konkursu, a řídí její jednání. Na návrh správce ji svolává vždy. Schůze konkursních věřitelů musí být oznámena vhodným způsobem s uvedením dne a předmětu jednání. Z toho vyplývá, že je v rukou soudu a správce podstaty, kdy bude schůze věřitelů svolána. Zákon nehovoří o tom, že by v souvislosti s prohlášením konkursu musela být svolána okamžitě ve stanovené lhůtě, na její svolání nemají vliv ani věřitelé.

¹⁷F. Zoufík: *Zákon o konkursu a vyrovnání*, 2. vyd., Praha 1994, s. 65.

Schůze konkursních věřitelů je věřitelským orgánem přímo ze zákona, a proto není nutné její ustavení soudem. Z toho vyplývá, že její vznik je třeba ztotožnit s prohlášením konkursu. V okamžiku prohlášení konkursu vzniká potřeba svolat schůzi věřitelů.

Svolávání schůze je tedy v rukou soudu, resp. správce konkursní podstaty. Je však případ, kdy je soudu zákonem stanovena povinnost tuto schůzi svolat. V § 5b odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání, pojednávajícím o povolení ochranné lhůty, je stanoveno, že současně s povolením této ochranné lhůty svolá soud schůzi věřitelů, popřípadě ustaví věřitelům opatrovníka. Této schůze se tedy zúčastní věřitelé označení dlužníkem v návrhu na povolení ochranné lhůty a věřitelé, kteří se přihlásili k řízení.

Hlasovací právo ve schůzích věřitelů mají pouze konkursní věřitelé. Nemají tudíž nikdy hlasovací právo věřitelé s nároky vyloučenými z konkursu, ani věřitelé mající jen nároky za podstatou, ani věřitelé s nároky na vyloučení určité věci z podstaty. Oddělení věřitelé, pokud jsou současně osobními úpadcovými věřiteli, mají hlasovací právo jen co do částky, která pravděpodobně nebude uspokojena z výtěžku věcí, na něž se vztahuje jejich nárok na oddělené uspokojení. Tady se pravděpodobně uplatní zvažovací právo soudu. Podmínkou hlasovacího práva je, aby pohledávka byla zjištěna. Je jí pohledávka podle § 23 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, která byla uznána správcem a nebyla popřena žádným z konkursních věřitelů. Zákon však dává možnost, aby soud připustil i hlasování věřitelů, jejichž pohledávka je sporná nebo podmíněná. Soud zde bude vycházet ze své úvahy.

Řízení schůze věřitelů je svěřeno soudu. Forma svolání není zákonem dána. Zákon jen požaduje aby schůze byla oznámena vhodným způsobem s uvedením dne a předmětu jednání. Jako vhodný způsob je třeba zejména považovat vyvěšení usnesení o svolání schůze na úřední desce a zveřejnění v Obchodním věstníku. Není tedy nutné každému věřiteli usnesení doručovat, a proto není nutné v tomto případě aplikovat příslušná ustanovení občanského soudního řádu o doručování.

Co všechno patří do působnosti schůze věřitelů. Obligatorní povinností je volba věřitelského výboru v případě, kdy to zákon předpokládá. Jinak musíme opět citovat zákon, kde se uvádí, že soud svolává schůzi konkursních věřitelů, je-li toho třeba pro zjištění jejich stanovisek potřebných pro další vedení konkursu. Záleží tedy na jeho uvážení, donutit ho může jen správce konkursní podstaty, protože na jeho návrh je soud povinen svolat schůzi věřitelů vždy. Jeho působnost můžeme vymezit i vyjdeme-li ze vztahu schůze věřitelů a věřitelského výboru. Zákon v několika případech (viz dále) stanovuje oprávnění věřitelského výboru. Můžeme vyjít z toho, že všechna oprávnění, která jsou svěřena věřitelskému výboru může vykonávat i schůze věřitelů.

Schůze věřitelů k otázkám jí předloženým vydává usnesení. K platnosti usnesení a k volbám věřitelského výboru je třeba prostá většina hlasů počítaná podle výše pohledávek. Není-li stanoveno jinak, počítají se jen hlasy konkursních věřitelů na schůzi přítomných nebo řádně zastoupených. K platnosti schůze konané

po přezkumném jednání je třeba, aby byli přítomni alespoň dva konkursní věřitelé, představující nejméně čtvrtinu konkursních pohledávek. Co tedy z díky zákona vyplývá:

1. Usnesení schůze konkursních věřitelů je výsledkem jejich hlasování. Zákon nestanoví zda se hlasuje tajně nebo veřejně. Vzhledem však k tomu, že se hlasy počítají podle výše pohledávek, tajné hlasování je tím vyloučeno.
2. Hlasování, a tedy schůze, se mohou účastnit všichni konkursní věřitelé. Ne, není to však jejich povinnost. Zákon jim dává pouze možnost spolupodílet se hlasováním na tvorbě usnesení. Zákon ani nestanoví, až na jednu výjimku, minimální počet konkursních věřitelů, kteří se musí schůze účastnit, aby usnesení bylo platné. Tedy minimální účast konkursních věřitelů na schůzi. Z toho samozřejmě vyplývá, že může nastat situace, kdy se schůze účastní menšina konkursních věřitelů, a pak usnesení nebude výsledkem vůle většiny věřitelů. Stanovisko schůze věřitelů, které ovlivní rozhodování soudu může být tedy v rozporu se zájmy většiny věřitelů. Může nastat dokonce situace, kdy se na schůzi nedostaví žádný věřitel. V tom případě soud nebude moci zjistit stanovisko věřitelského výboru, a pak bude rozhodovat podle vlastního uvážení. Výjimku tvoří pouze schůze věřitelů, k níž dochází po přezkumném jednání, tedy schůze věřitelů, na níž je obvykle volen věřitelský výbor, již se musí účastnit alespoň dva konkursní věřitelé, kteří představují nejméně čtvrtinu konkursních pohledávek. Ani na této schůzi však není stanovena povinná účast. To znamená, že zákon stanoví povinnou existenci schůze věřitelů, nikoli nutnost ji konat. Záleží jen na vůli věřitelů oprávněných hlasovat, zda a ve kterých případech umožní svou účastí její konání. V tomto směru je věřitelská schůze fakultativním věřitelským orgánem. Platné konkursní řízení tedy může proběhnout, aniž by se schůze sešla. Každý věřitel se může sám rozhodnout proto, zda se schůze účastní či nikoli. Z toho důvodu je obligatorně dána zákonem povinnost soudu, aby v oznámení o schůzi byl uveden předmět jednání. Z uvedeného také vyplývá, že navrácení do předešlého stavu pro zmeškání schůze je vyloučeno. Současná právní úprava je tedy v porovnání s úpravou z roku 1931 podstatně volnější. Tehdy byla způsobilost schůze věřitelů usnášet se podmíněna jak určitým minimálním počtem dostavivších se konkursních věřitelů, tak určitou minimální částkou pohledávek.
3. Zákon rovněž nestanoví povinnost osobní účasti na schůzi věřitelů. Konkursní věřitelé se mohou nechat zastupovat. Náležitosti zastoupení zákon přesněji nevymezuje, proto hude možné, aby jeden konkursní věřitel zastupoval na schůzi více věřitelů. Nebo jeden zástupce zastupoval více věřitelů.
4. K přijetí usnesení postačí souhlas prosté většiny přítomných nebo zastoupených konkursních věřitelů. Počet hlasů však není dán počtem přítomných osob, ale počítá se podle výše pohledávek.

9. Věřitelský výbor

Druhým orgánem je věřitelský výbor, který je podle poslední právní úpravy, tj. podle novely z roku 1993 obligatorním orgánem, pokud počet konkursních věřitelů přesahuje patnáct. Obligatnost či fakultativnost tohoto orgánu se v průběhu vývoje našeho konkursního řízení měnila. Konkursní řád z roku 1869 prohlašoval věřitelský výbor za obligatorní orgán. Konkursní řád z roku 1931 naopak ve svém § 86 odst. 1 ho učinil orgánem fakultativním, když použil formulaci, že „v první nebo některé pozdější schůzi věřitelů může být zvolen věřitelský výbor“. Z této úpravy více méně vycházel zákon o konkursu a vyrovnání z roku 1991. Ten pojímal věřitelský výbor ve všech případech jako orgán fakultativní. Změna nastala až novelou č. 122/1993 Sb., která z něho učinila orgán obligatorní v případech, že počet konkursních věřitelů přesahuje patnáct. To nevylučuje, že i při nižším počtu věřitelů schůze věřitelů může místo svého zástupce zřídit věřitelský výbor, zde to závisí na jejich uvážení. Z toho vyplývá, že při počtu věřitelů nižším než patnáct mají věřitelé tři možnosti. Buď zvolí věřitelský výbor, nebo zvolí svého zástupce a nebo zvolí přímý výkon věřitelských orgánů schůzí věřitelů. Tento stav však není neměnný. V průběhu konkursního řízení se počet věřitelů může měnit. V případě, že jejich počet se zvýší na více než patnáct potom se věřitelský výbor stává obligatorním orgánem.

Věřitelský výbor je volen schůzí věřitelů. Volení jsou jak členové výboru, tak náhradníci. Každý člen věřitelského výboru má totiž svého náhradníka. Volba věřitelského výboru se řídí ustanovením § 10 odst. 2, podle kterého, jak již bylo uvedeno ve výkladu o schůzi věřitelů, k volbě věřitelského výboru je třeba prostá většina hlasů, počítaná podle výše pohledávek. Zároveň jsme uvedli, že účast na schůzi věřitelů není povinná, proto teoreticky může dojít k situaci, že se na schůzi nedostaví žádný věřitel a vzhledem k tomu, že soud nemá v rukou žádné prostředky jak tomu zabránit, teoreticky může dojít k patové situaci, kdy výbor nehude možno zvolit. Tato situace je však v rozporu se zájmy věřitelů, a proto o ní hovoříme jen teoreticky. V případě, že by k ní došlo a výbor zvolen nebyl, tato skutečnost nebude mít vliv na průběh konkursního řízení. Teoreticky tedy může proběhnout konkursní řízení, aniž by se sešla schůze věřitelů, a tedy aniž by byl zvolen věřitelský výbor.

Věřitelský výbor má nejméně tři a nejvýše devět členů. O počtu členů rozhoduje schůze konkursních věřitelů. Vzhledem k tomu, že věřitelský výbor rozhoduje hlasováním je vhodné, aby měl lichý počet členů. Náhradník je vždy stejný počet jako členů. Členy věřitelského výboru a jejich náhradníky mohou být jen konkursní věřitelé. Zákon výslovně nepožaduje, aby to byli věřitelé se zjištěnou pohledávkou. Zejména věřitelský výbor, volený pro ochranu lhůtu, se může skládat jen z věřitelů, kteří mají postavení konkursních věřitelů. Pokud je členem nebo náhradníkem práv-

mická osoba, oznámí soudu, kdo za ni bude ve věřitelském výboru jednat. V tomto směru došlo k zpřesnění oproti prvorepublikové právní úpravě. Konkursní řád z roku 1931 připouštěl, aby do věřitelského výboru byla zvolena jakákoli právnická nebo fyzická osoba, a to jak ta, která je konkursním věřitelem, tak ta, která jím není. Jediné omezení co do volitelnosti diktovala povaha věci. Volitelný nemohl být úpadce, neboť jeho zájmy jsou v nepřeklenutelném rozporu se zájmy věřitelů, které má hájit věřitelský výbor, ani správce konkursní podstaty neboť ten je úředním orgánem a samozřejmě ani konkursní komisař nebo člen konkursního soudu. Z volitelnosti do věřitelského výboru dokonce nebyly vyloučeny ani osoby blízké úpadci. Dnes je tato velmi problematická úprava věřitelského výboru překonána.

Členy i náhradníky věřitelského výboru potvrzuje soud. Jestliže některý z členů nemůže svou funkci vykonávat nebo se jí vzdá, anebo se nemůže jednání věřitelského výboru zúčastnit, nastupuje místo něho náhradník. Tuto kooptaci musí schválit soud. Soud může v této situaci nařídít doplňující volbu. Volen by byl nový náhradník. Samozřejmě, že může dojít i k tomu, že odstoupí celý věřitelský výbor. Zákon v tomto směru neobsahuje žádná omezení.

Postavení náhradníků, členů věřitelského výboru, je rovněž celkem precizně vymezeno zákonem. Mohou se účastnit schůze věřitelského výboru ovšem bez hlasovacího práva. Zastupují však nepřítomné členy věřitelského výboru. O pořadí v jakém nastupují za členy věřitelského výboru, kteří se práce ve výboru nemohou účastnit, rozhoduje sám věřitelský výbor.

Zvolený a potvrzený výbor může být odvolán schůzí věřitelů (i když to zákon výslovně neuvádí), má-li schůze za to, že už neplní řádně svoji funkci. Také jednotlivé jeho členy smí odvolat a zvolit na jejich místo jiné. Pochopitelně tato změna podléhá schválení soudem. Možnost jejich odvolání není v zákoně vázána na žádné zvláštní materiální podmínky, resp. důvody, což je v souladu se zásadou autonomie věřitelů.

Věřitelský výbor volí ze svého středu předsedu a místopředsedu. Členové a náhradníci věřitelského výboru mají nárok na náhradu nutných výdajů spojených s výkonem funkce a na přiměřenou odměnu, jejíž výši určí soud. Tyto nároky jsou pohledávkami za podstatou podle § 31 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání.

Věřitelský výbor se schází z vlastní iniciativy anebo jej svolá soud. Rozhoduje většinou hlasů svých všech členů. Nepřítomné členy, jak jsme uvedli, zastupují náhradníci. Zasedání výboru je řízení jeho předsedou nebo místopředsedou. Bude pravděpodobně vždy neveřejné, hlasovat se bude moci jak veřejně tak tajně. Zákon v tomto směru nestanovuje žádná omezení.

Působnost věřitelského výboru je poměrně široká. Zákon říká, že věřitelský výbor dohlíží na činnost správce a plní úkoly stanovené tímto zákonem nebo uložené mu soudem. Je oprávněn podávat soudu návrhy, týkající se průběhu řízení. Abychom přesněji zjistili působnost věřitelského výboru musíme projít celé konkursní řízení.

S věřitelským výborem se setkáváme hned po povolení ochranné lhůty. Podle § 5b odst. 4 současně s povolením ochranné lhůty svolá soud schůzi věřitelů, popřípadě ustaví věřitelům opatrovníka. Schůze věřitelů zvolí věřitelský výbor. Členy věřitelského výboru jsou věřitelé, kteří mají postavení konkursních věřitelů.

Ochranná lhůta podle § 5c zákona o konkursu a vyrovnání trvá tři měsíce a začíná běžet dnem, kdy usnesení o jejím povolení bylo vyvěšeno na úřední desce soudu. Na návrh dlužníka podaný v průběhu ochranné lhůty ji může soud prodloužit nejdéle o další tři měsíce, jestliže s tím souhlasí věřitelský výbor.

Věřitelský výbor vytvořený v době ochranné lhůty se nemůže automaticky změnit ve věřitelský výbor po prohlášení konkursu. Po prohlášení konkursu musí být proto zvolen nový věřitelský výbor, který pochopitelně může být personálně totožný s výborem fungujícím v době ochranné lhůty.

Po dobu trvání ochranné lhůty mimo jiné soud může rozhodnout na návrh věřitelského výboru nebo opatrovníka, aby některé právní úkony dlužník nečinil vůbec nebo jen po předchozím souhlasu věřitelského výboru nebo opatrovníka (§ 5d písm. c) zákona o konkursu a vyrovnání).

Po dobu trvání ochranné lhůty je dlužník povinen soustavně usilovat o překonání úpadku a informovat věřitelský výbor, popřípadě opatrovníka o přijatých opatřeních a v případě potřeby si vyžádat jejich součinnost.

Po prohlášení konkursu musí být činnost věřitelského výboru soustředěna na soupis konkursní podstaty. Podle § 18 zákona o konkursu a vyrovnání, soupis podstaty provede správce podle pokynů soudu za použití seznamu předloženého úpadcem a za součinnosti věřitelského výboru. Nesplní-li úpadce povinnosti podle § 17 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání, uloží mu soud, aby se dostavil k sepsání zápisu o seznamu majetku, a aby vydal potřebné listiny správci a za součinnosti věřitelského výboru. Součástí soupisu je odhad provedený soudním znalcem podle cenových předpisů platných ke dni provedení soupisu. Souhlasí-li s tím věřitelský výbor, může se soud spokojit s oceněním provedeným úpadcem nebo správcem.

Věřitelský výbor dává dále souhlas k dohodě o rozdělení bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podle § 26 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání je k provedení vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů zaniklého prohlášením konkursu namísto úpadce oprávněn správce, včetně podání návrhu na vypořádání tohoto bezpodílového spoluvlastnictví manželů soudem. Dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je správce oprávněn uzavřít jen ve formě smíru schváleného soudem. S touto dohodou musí před jejím předložením soudu projevit souhlas věřitelský výbor.

Věřitelský výbor musí předem projevit souhlas s vyloučením nedobytných pohledávek a věcí z podstaty, které nebylo možno prodat (§ 27 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání).

Se souhlasem soudu a věřitelského výboru může správce zpeněžit věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které slouží provozování podniku jednou smlouvou (§ 27a zákona o konkursu a vyrovnání).

Uvedenými citacemi ze zákona o konkursu a vyrovnání jsme samozřejmě ani zdaleka nevyčerpali rozsah činnosti věřitelského výboru. Uvedli jsme pouze jeho úkoly, které pro něho vyplývají ze zákona. Rozmanité úkoly mu může rovněž ukládat soud.

Jak jsme již uvedli, věřitelský výbor je obligatorním orgánem v případě, že konkursních věřitelů je více než patnáct. Při počtu patnáct, nebo počtu menším je orgánem fakultativním. Věřitelé si mohou místo věřitelského výboru zvolit zástupce věřitelů, který je rovněž věřitelským orgánem se samostatným postavením. Jeho postavení je analogické jako věřitelského výboru, tedy tam kde zákon o konkursu a vyrovnání hovoří o právech a povinnostech věřitelského výboru, v případě, že věřitelé zvolí svého zástupce, tato práva a povinnosti se týkají jeho. V případě, že zástupce nemůže svou funkci vykonávat je nutné zvolit zástupce nového.

Dokud není ustaven věřitelský výbor anebo zvolen zástupce věřitelů schůzí konkursních věřitelů, může soud ustanovit věřitelům opatrovníka za použití § 29 občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb. ve znění novel), je-li to třeba k ochraně jejich práv. Oprávnění a povinnosti opatrovníka zanikají ustavením věřitelského výboru nebo zvolením zástupce věřitelů podle § 11 odst. 1. Činnost opatrovníka tedy zaniká přímo ze zákona, nikoli soudním rozhodnutím. Z uvedeného vyplývá, že opatrovník není věřitelským orgánem, protože věřiteli nebyl ustaven, ale je ustaven usnesením soudu. Není orgánem obligatorním, ale jeho vytvoření závisí na úvaze soudu. Jeho ustavení bude přicházet zejména v úvahu v těch případech, kdy z jakýchkoli důvodů, nedojde okamžitě po prohlášení konkursu k volbě výboru věřitelů nebo zástupce věřitelů a počet věřitelů bude takový, že nebude možné, aby každý z nich samostatně využíval svých oprávnění.

* * *

S U M M A R Y

Objects of Bankruptcy Proceedings and Administration of such Objects

Bankruptcy assets are the object of the bankruptcy proceedings. The definition of the mentioned term is stipulated in § 6 par. 1 of the Act on Bankruptcy and Settlement Proceedings according to which the bankruptcy assets are understood such property upon which the bankruptcy proceedings are declared. The second paragraph of § 6 provides a more detailed definition of § 6 par. 1 as it stipulates that the bankruptcy proceedings concern property that belonged to the debtor on the day on which the declaration of the bankruptcy proceedings was made and property gained by the debtor during the bankruptcy proceedings. The salary or other similar revenues are also considered the concerned property. The bankruptcy assets do not comprise property not affected by the execution of the ruling, however, property used for carrying out business activities is not excluded from the bankruptcy assets. The valid definition of the bankruptcy assets is, in fact, a simplified definition stipulated in § 3 of the Bankruptcy Proceedings Order from the year of 1931 according to which the bankruptcy assets were understood the property of a debtor used for satisfying the debtor's creditors.